ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

సంపుటం:
సంచిక:

వ్యాస ప్రకరణము — విజ్ఞాపనములు

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౩౦. { వృష. ఆశ్వయుజ—ఫాల్గునములు. } సంచిక ౪—౫—౬.

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్సమ్మేళనము, చెన్నపురి.

ప్రారంభోపన్యాసము—శ్రీపిఠాపురము మహారాజావారు.

ఈయాంధ్రనాటకకళాపరిషత్సభను బ్రారంభింపుమని మీరు నన్నుఁ గోరి గౌరవించినందులకు నావందనములు. నాటకప్రదర్శనముల వలన జనులకుఁ బలువిధములైన మేళ్లు కలుగును గదా? ఇది మన కానందదాయకము. ఉత్తమజీవిత మెటు లుండవలయునో, ఏయేరీతుల మనము ప్రవర్తించిన మనకు నితరులకు దేశమునకు మేలు గలుగునో, యెటుల నడచిన నష్టము వచ్చునో యనువిషయము నెల్లరకుఁ దెల్లముగునటులు తెలియఁజేయును. ఇట్టివివేకము సంతోషముతో మిళితమగుటచే మనస్సునకు దిట్టముగఁ బట్టును. దీనిని గనులారఁ గని వీనులార విని బాగుగ గ్రహించుటవలన మనమున మఱింతగట్టిగ నాటుకొనును. దీనిని బండితులు, పామరులు, పెద్దలు, చిన్నలు నందఱును జూచి యానందించి లాభము పొందవచ్చు. మిగులఁ గొలఁది కాలములోనె గొప్పగొప్ప విషయము లనేకములు మనకుఁ దెలియుచుండును. పుక్కిటిపురాణములు మాని సత్కథాకాలక్షేపము చేయుట శ్రేయస్కరమనుటకు సందియము లేదుగదా? మన కీమహోపకార మొసఁగఁగల నాటకరచనయు, వానిప్రదర్శనము, వానిం బ్రోత్సహించుటయు నర్హము.

ఇట సత్పాత్రగుణవివరణ ముచితము. నాటకరచన యాద్యంతము స్వభావసిద్ధముగ నుండనగును. అయ్యది ప్రకృతి ననుసరించియే యుండవలయు. అపుడే ప్రకృతికిఁ బ్రతిబింబమై ప్రకాశించును. ఈవిషయమునే Shakespeare మహాకవి మిక్కిలి చక్కఁగ వక్కాణించె. "నాటక మనఁగఁ బ్రకృతికి నద్దము పట్టినటు లుండఁదగు" అని. దీనికిఁ బ్రబలమైన భావనాశక్తి మెండుగ నుండవలయు. ఈయత్యద్భుతమైన భావనాశక్తి ప్రభావమువలన నాటక కళాకౌశలము భాసిల్లఁగలదు. భావప్రకటనము విస్పష్టముగ నుండనొప్పు. పాత్రౌచిత్యము బాగుగఁ బాటింపఁబడఁదగు. ఒకపాత్రము చెప్పునదియుఁ జేయునదియు మొదటినుండి తుదివఱకు నాస్వభావమునకుఁ దగినట్లుగనే యెచ్చటను దప్పకుండ నుండనగు. జగమున జనుల జీవితములలో నిజముగ నెటుల జరుగుచుండునో యటులనే యిసుమంతయు వ్యత్యాసము లేక సత్కవులు చిత్రింతురు ఒకవ్యక్తి వేఱువేఱుసందర్భములఁ బ్రవర్తించురీతియు నింకొకవ్యక్తి యాసందర్భములయందే వేఱొకవిధముగఁ బ్రవర్తించు తీరును విదిత మగును. ఇట్టి చిత్రవిచిత్రములు జాగరూకతతో మనోరంజకముగ రచింపఁబడు. దీనిని బాగుగ గ్రహించినచో రాఁగలకీడును నివారించుకొనునపుడును, సంభవించినదానిని బోఁగొట్టుకొనునపుడును మనము మెలఁకువతో మెలఁగఁ గలము. ఇటులనే మనకు శ్రేయోదాయకము లగువానిని బొందుటకును, ఉన్నవానిని నిలుపుకొనుటకును ననువగు.

నాటకములు నీతిదాయకములై విలసిల్లవలె. ప్రపంచమునందు సన్మార్గులు దుర్మార్గులు నున్నటులనే, నాటకములలో సత్పాత్రములు దుష్పాత్రములు చిత్రింపక తప్పదు. లేనిచో స్వభావవిరుద్ధమగునుగదా? ఇది యిటు లుండవలసినను, మొత్తముమీఁదమాత్రము కవి తన యామోదము నీతిపైపునఁ జూపి దానినే బోధింపఁ దగును.

నీతిబాహ్యము లగుకావ్యములు గర్హ్యములు. నీతిప్రతిపాదకము లగుగ్రంథములే శ్రేయోదాయకములు. ఏతాదృశదృశ్యప్రబంధములు, రమణీయములై, మనోరంజకములై, మహోపకారకములై రాజిల్లు.

వీనినే గుణగ్రహణపారీణులైన విమర్శకోత్తములు మెత్తురు. ఇట్టిమహాగ్రంథములు మనమాతృభాషయైన యాంధ్రమునందుఁ గలవని చెప్పఁగలిగినందులకు మిగుల సంతసించుచున్నాను. ఇవి మన సంస్కృత మహాకవులైన కాళిదాసు, శూద్రకుఁడు, భవభూతి, భాసుఁడు మొదలగువారిగ్రంథముల కెంతమాత్రము వెనుదీయునవి కావు. కొన్నివిధముల వీనికన్న మిన్నలుగ నెన్నఁదగును. ఈమన తెలుఁగునాటకములుగాని, సంస్కృతనాటకములుగాని పాశ్చాత్యదేశపు మహాకవులైన Shakespeare, Molliere, Aristophanes, Aeschylus మొదలగువారినాటకముల కెంతమాత్రము తీసిపోవని చెప్పసాహసించుచున్నాను.

రసవత్తరములగు నిట్టియుత్తమోత్తమకావ్యములు స్వకపోలకల్పితములుగ నుండుట మంచిది. ఇంతియేకాదు, పైనివచింపఁబడినగీర్వాణకవివరేణ్యులయొక్కయుఁ బాశ్చాత్యకవివతంసులయొక్కయు గ్రంథముల నాంధ్రీకరించి ప్రదర్శింపనగు. అది యెందులకన ? దీనివలనఁగూడ మనకు మేలు గలుగును. అనేకదేశములయం దనాదిగ నాటకరచనలు ప్రదర్శనములు మొదటినుండియు నెందఱెందఱో దర్శించి యానందము నొందుచున్నారు. ముఖ్యాంశములలో మానవస్వభావ మించుమించుగ నొకటే యగుటంజేసి దేశకాలభేదము లంతగ నుండవు. అల్పవిషయముల నొకించుక యుండవచ్చును. ఏకాలమందైన, నేదేశమందైన నున్న జను లందఱు లోకైకజగజ్జనకునిసంతతివా రగుటంజేసి ప్రపంచమంతటను మానవస్వభావ మొకటిగనే యుండుటయం దాశ్చర్యమేమి ? కావున వారికావ్యములు తెనుఁగున మనకుఁ గావలసినవే.

నాటకములు దృశ్యప్రబంధములు; కనుక, బహుసులభశైలిలో శోభిల్లవలయు. చూచుచు వినుచున్నంతనే మన కవగాహనము కావలయు. కావునఁ, డేటతెల్ల మగు తేలికపదములతో విలసిల్లఁ దగు. వ్యాకరణయుక్తముగ నుండుట యుక్తము. ఇటుల వ్రాయుట కష్టము కాదు. దీనికిఁ దార్కాణములు శ్రీకందుకూరి వీరేశలింగకవివర్యులు రామకృష్ణవిద్వత్కవివతంసులు, పానుగంటి నృసింహరాయ కవిశేఖరులు మొదలగు ప్రసిద్ధకవుల గ్రంథములు.

ఇటుల, నాటకములు లాక్షణికభాషలో నుండిననే యేకాలమున నైన నేదేశమందైన, నుండునాంధ్రుల కందఱకు బాగుగ గ్రహింప వీలగును. కావున, గ్రాంథికభాషనే సులభశైలిని రచించుట సముచితము. ఇంతియేకాని, గ్రామ్య ముపయోగింపఁ దగదు. ఇది గ్రహింప బహు కష్టమై దుష్టమును దూష్యము నగును. తెలుఁగునాటకములలో నీచ పాత్రములు మాటాడునపుడు తేలికగ నుండు తెలుఁగుపదములు గాని, యచ్చతెలుఁగుపలుకులు గాని యుండఁదగు. అనుకరణ మత్యంత మావశ్యకమైనచోట మాత్ర మిట్టిపదములు కొందఱు కొలఁదిగ వాడిరి. సంస్కృతనాటకముల నీచపాత్రములకుఁ బ్రాకృతమును బ్రయోగింతురు. ప్రాకృతము గూడ నియమబద్ధ మన్నసంగతి మఱవరాదు.

పదప్రయోగముకూడ రసానుగుణముగ నుండఁదగు. పాట లవసరమైనచోట్ల నుండవచ్చును. పద్యములు పాటలు రచించునపుడు, వృత్తములు, రాగములు రసోచితములై రంజిల్లవలెను. భాషణము బాగుగ సందర్భశుద్ధిఁ గలిగి భాసిల్లనగు. కథకవసరము లేని పాత్రములు గాని భాగములు గాని యుండఁగూడదు. ఈతీరున నున్ననే చూపఱులఁ జదువరుల సమందానందకందళితహృదయారవిందులఁ జేయును. ఇటుల లేనిచో, రసాభాస మగును.

నటకులు పాటలుగాని, పద్యములుగాని, గద్యములుగాని చదువునపు డీవిషయములను విశేషమైన జాగరూకతతో గమనింపఁదగు

మనము కన్నులు మూసికొనియున్నను పద్యములుగాని, పాటలుగాని వినినంతనే యేరసము పోషింపఁబడుచున్నదియు విశదము కావలయు. రాగ మతిదీర్ఘముగా సాగఁదీయఁ దగదు. సాగించినచో నౌచిత్యమునకు భంగము కలుగును.

నాటకములవలనఁ బ్రకృతికి సహజములైన చిత్రవిచిత్రచర్యలు ప్రేక్షకులకుఁ బ్రత్యక్షములగును. దృశ్యకావ్యములలో మిక్కిలి ముఖ్యములైన యంశములు ముఖవైఖరియు నభినయమును. ఇవి స్వభావసిద్ధముగ నుండవలయుఁ గావున, మానవస్వభావము బాగుగ గుర్తెఱింగిన వారే నాటకకళాకుశలు లగుదురు. వారలే మనోగతభావములను సొగసుగ మొగమునఁ గనఁబఱుపఁగలరు. మోమున రసమొలుకుచుండ నభినయము భావానుగతమై భాసిల్లును. జగత్తునందు మానవజీవితములకు సహజములగు భావములను, ముఖవైఖరి, నభినయాదులను నైసర్గికరీతిఁ జూపుదురు.

స్త్రీలుగాని పురుషులుగాని వేషములు వేసికొనునపుడు గ్రంథములలో వ్రాసినదానికి సరిగ నుండుట యుక్తము. అనఁగా; పురుషవేషములు పురుషులు, స్త్రీ పాత్రములు స్త్రీలు, బాలబాలికలవేషములు బాలబాలికలు, వీలగునంతవఱకు ధరింపవలయును. ఒకానొకప్పుడు వేషధారులు సమర్థులైన వేఱుగ నుండవచ్చును. నటకులుగాని, నాటకసంఘములవారుగాని మానవతీమణులయెడ మిగుల గౌరవముతో మెలంగనగు. అసభ్యములగు నాలింగనచుంబనాదికృత్యములు నిజముగా జరుపఁదగదు. అటుల నటించినఁ జాలు.

దుస్తులు తెరలు మొదలగునవి యుక్తరీతి నుండనగు. రంగము రంగము మధ్య ననవసరమగు కాలయాపనము చేయరాదు. చెప్పిన చొప్పున సకాలమున నాటకమారంభించుట మంచిది. నాటకశాలలు గూడఁ దగురీతి సౌకర్యములతో నలరారవలయు.

పాత్రధారులు గ్రంథమునందలి పాత్రలభావముతో నేకీభావము నొందవలయు. ఈభావైక్యము బహుదుర్లభము. అయినను నత్యంతావశ్యకము. అట్టి పట్టుల ద్రష్టలుగూడ నది నాటకమనుమాట మఱచి యథార్థమైన ప్రపంచవృత్తాంతముగ నెంచుదురు. అపుడు చూపఱులు పరవశులగుదురు. వారిదుఃఖమే వీరిదుఃఖము. వారిసుఖమే వీరిసుఖము. ఇన్నియు సన్నివేశమై యున్నచో నాటకము ప్రేక్షకులకు సంపూర్ణమైన సంతృప్తినొసఁగుచు, మహదామోదదాయకమై విలసిల్లును. మన తెలుఁగునాట నాటకకళలో నగణ్యులైన పుణ్యముగల రమణీమణులును, పురుషవరులును బలువురు గలరనుసంగతి విశేషసంతోషకరమైన విషయము.

రసవత్తరములగు నాటకరాజములు రసికజనమనోరంజకములై రాజిల్లుచు, నాంధ్రదేశమున నధికశ్రేయోదాయకములై శోభిల్లును. ఈరీతి యుత్తమోత్తమకృతికర్త లత్యంతస్తుతిపాత్రులు. పాత్రధారులు ప్రశంసార్హులు. కళాపోషకులు సంస్తవనీయులు. కళాభివృద్ధికై పాటుపడుచున్న యీపరిషత్ప్రయత్నములు సఫలమగుఁగాత! ఈ పరిషత్సభ జయప్రదముగ జరగునట్లు పరమేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁగాక!

పదియాఱవ భారతమహిళాసభా సమావేశమున శ్రీ పిఠాపురము మహారాజావారొసఁగిన ఆంగ్ల ప్రశంసోక్తి కాంధ్రీకరణము.

నన్నీ సభ కాహ్వానించి మాటలాడుమని కోరి నాకొసఁగిన గౌరవమునకు మిమ్ముల మొదట నభినందింపవలెను. ఈ యున్నత సభయం దుపన్యసించుట యొకమంచి సంతోషవిషయము. మఱియు సోదరీమణుల యభ్యుదయ మనిన నాకు మిగుల నిష్టమగుటచే నాయానందము ద్విగుణీకృతమయినది. పురుషులతోపాటు స్త్రీలు సహితము ముందుకు వచ్చినఁగాని నిజమయినట్టియు స్థిరమయినట్టియు నభ్యుదయము చేకూరనేరదు. అంతియగాక భావి హిందూదేశ ప్రజలగు మీ బిడ్డల సంరక్షించు పవిత్ర బాధ్యత మీదే యైయున్నది.

మీ సంతానమును మంచి త్రోవలోఁ బెట్టి శీలవంతముగఁ జేసి యున్నతమగు హిందూదేశపుత్రులఁ గావించుకృత్యము మీపై నున్నది. అది యితరులపై నుండఁదగినది కాదు. పురుషులనుభవించు సౌకర్యములు, హక్కులు మీ కేల యుండఁగూడదు. ఇంచుమించుగ నే ముఖ్యవిషయములందును మీరు పురుషులకు వెనుకపడరు. అత్యుత్తమములగు బుద్ధి, హృదయము మీయందును సమృద్ధిగాఁ గలవు. సున్నితములగు హృద్వికాసములకు మీరు మా కంటె నిస్సందేహముగ నధికురాండ్రు.

మీదయ, వాత్సల్యము, త్యాగము, సాధుత్వము సహనశక్తి శాంతస్వభావము నెల్ల రెఱిఁగినవియే. మీ మాతృప్రేమ దివ్యము, అసదృశము; వర్ణనాతీతము. అది మీసొత్తే. అవసరములగు కొన్ని సమయములందు మాతృప్రేమ పైకుబికి తేజోవంతముగాఁ గన్పట్టుచుండును. రోగులగు బిడ్డలకుఁగాని పెద్దలకుఁగాని దాదులవలెఁ దగురీతిని సంరక్షించుట మీకే చెల్లును. మీరుతప్ప నితరు లాసేవ చేయలేరు. అట్టిపని పురుషుఁ డెంత బాగుగ నెఱవేర్చినను మీరుచేసిన యుపచారముతో సరిరాదు. వారిచేతలలో నేదియో కొఱఁతయున్నది. తప్పక మీరు మమ్మాటికిని ధన్యలు. నైతికముగా పురుషులను మించియున్నారు.

పాతివ్రత్యము వీరికిఁ బెట్టినది పేరు. నిజమగు సదాచార సంపదవీరిదే. నాయాత్మానుభవమునఁ జూడ సూక్ష్మబుద్ధిలోఁ బురుషులకన్న వీరే మిన్నగా నున్నారు. ఎటులఁ జూచినను వీరు తప్పక మాకు సమానలు.

భాగ్యవంతమగు ప్రాచీనకాలమున వీ రెటులుంటిరో యోజింతము. విశేషవిద్యల నేర్చితిరి. అందులకుఁ దగిన చక్కని ఫలితములఁ బొందితిరి. మానవప్రపంచమునకు జ్ఞానదములగు ప్రాచీనవైదికగీతములలో ముఖ్యమైన ఋగ్వేదమునఁ గొన్ని భాగములు సమకూర్చిన వారు వీరలే. మఱియు నాధ్యాత్మికచింతనముతో నిండిన యుపనిషత్తులలోఁ గూడ విశేషపాండిత్యమును సంపాదించి గొప్పగొప్ప మతచర్చలలో పురుషులతో సమముగఁ బాల్గొనినవారును వీరలే. అందులో ముఖ్యముగ గౌరవనీయులగు "గార్గి" "మైత్రేయీ" నామము లీనాఁటి వఱకు సుప్రసిద్ధములుగ వెలయుచున్నవి.

ఒకానొకప్పు డొక స్త్రీ గృహకార్యనిర్వహణమునకై పోవుచుండఁ గొన్ని సూత్రార్థములను శిష్యుల కొక యుపాధ్యాయుఁడు చెప్పుచుండెనఁట. ఈస్త్రీ వానిని విని తప్పుగ్రహించి ప్రశ్నించెనఁట. అపుడాతఁడు తనతప్పు నొప్పుకొనెనఁట. స్త్రీ లెంతటి వైదుష్యము గలవారలో యీకథవలన విదితమగుచున్నది. ఉన్నతజీవితములగడపి గొప్ప యాశయముల ననుసరించిన కార్యదీక్షాపరులు వీరిలో నుండెడివారు ప్రభువులకుఁదగు సలహాల నిచ్చి తమ దేశమునకు మేలొడఁగూర్చిన తల్లులు, భార్యలు, వీరిలోఁగలరు. వారు సర్వాధికారములు గల రాణులైనను, అత్యంత శ్లాఘాపాత్రముగఁ దమప్రజలఁ బాలించినవారును కలరు. సత్ప్రవర్తనమున వారికి వారే సాటి. సుగుణములకెల్ల శిరోమణి యనఁదగు పాతివ్రత్యములో వారిని జయింపఁగలవా రెవ్వరు లేరు. యుద్ధభూమిని శౌర్యముఁజూపి కత్తిని జేఁబట్టి వీరులవలెఁ బోరి కీర్తిగణించిరి.

ఇంతకంటె ముఖ్యమేమన ధీరులగు తమ ముద్దుబిడ్డల యుద్ధభూమి కేఁగి విజయమంది రండని యాశీర్వదించి యనికి ననిపిరి.

దయాదాక్షిణ్యములు వారి కుగ్గుపాలతోడి తోడవులు. నిజము నతను వారు తమ జీవితములోని వివిధశాఖలందును జూపియున్నారు. ఇట్టుల వారు పురుషుల గౌరవములఁ జూరగొనియున్నారు. ఇదంతయు గతకాలమునాఁటి ముచ్చట

దురదృష్టవశమున రాను రాను దుష్కాలము సంప్రాప్తమాయెను. సంఘము దినదినము క్షీణింపఁ జొచ్చెను. స్వార్థపరులయిన పురుషులు స్త్రీలకుఁ దగు సదుపాయములు లేకుండఁ జేసియు వారి యభివృద్ధి కను వగు నవకాశములు సమకూర్పకయు వారి నణఁగఁద్రొక్కిరి.

ప్రస్తుతములో ననఁగా నీనడుమనే యదృష్టవశమునఁ గొన్ని యభివృద్ధిచిహ్నములు పొడసూపుచున్నవి. విద్యావతుల సంఖ్య ప్రస్తుతము కొలఁదిగా నున్నను మునుపటికంటె నెక్కువగా స్త్రీలు విద్య నభ్యసించుచున్నారు. మీరు ప్రఖ్యాతిని, బిరుదములను బొందుచున్నారు. విశ్వవిద్యాలయ పరీక్షలయందు గణనీయముగను త్తీర్ణలగుచున్నారు మీలోఁ జాలమంది మొదటి తరగతిలోనే కృతార్థలగుచున్నారు. మఱికొందఱు విశ్వవిద్యాలయమునకంతకు మొదటి తరగతిలో మొదటి వారుగఁ బరిగణింపఁబడుచున్నారు. విజ్ఞానశాస్త్రమునను సహితము మీరు ప్రకాశింపఁగలరు. ఈ మధ్యనే వైద్యశాస్త్రపరీక్షయందు విశ్వవిద్యాలయమునకంతకు నొక బాలిక ప్రథమగణ్యగా నుత్తీర్ణురాలైనది. ఆమె యిరువది బహుమానములఁ బడసెనట.

ఈ నడుమ గణనీయుఁడగు విజ్ఞానశాస్త్రకోవిదుఁడు సర్. సి. వి. రామన్‌గా రిటులు చెప్పిరి. "పురుషులు విఫలమనోరథులయిన కొన్ని కార్యములు స్త్రీలు నెరవేర్పఁగలరని నా యుద్దేశము. స్త్రీలకొక ప్రత్యేకగుణమున్నది. అది కార్యదీక్ష. ఇదియే విజ్ఞానమునం దుత్తీర్ణత నందుటకుఁ దగు ప్రధానసాధనము" ఇటుల ననేకవిషయముల మీరు పురు

షులకంటె మేలు. లెక్కించి చూచిన పరీక్షా ఫలితములలో విద్యనేర్చిన పురుషులకంటె విద్యనేర్చిన స్త్రీలసంఖ్య తక్కువగాఁ గాన్పించినను ఫలితముల సంఖ్యను బరిశీలించినచో మీబుద్ధి విశేషము స్ఫుటముగాఁ గాన్పించును. మీకెంతయు గౌరవము జరుగుఁగాక.

హిందూదేశమందు శ్రేష్ఠులగు కవుల పట్టికలో స్త్రీలు లేకపోలేదు. నాస్నేహితురాలైన శ్రీమతి సరోజినిదేవియే యందులకుఁ దార్కాణము. ఆమె వక్త్రిగాఁ గూడ మిగుల ఘనత కెక్కినది. స్త్రీలకు ధైర్యము లేకపోలేదు. ఇంగ్లాండులో యుద్ధపుఁబనులలో స్త్రీలుగూడఁ బాల్గొనుచున్నారని, చదువుచున్నాము. రష్యాలో పురుషులతో పాటు స్త్రీలు జర్మన్ యోధులతో ముఖాముఖిని పోరుచున్నారని వినుచున్నారము. "అనేకస్థలములలో పురుషులకంటె స్త్రీలు తుపాకివేతలకు జొమ్మిత్తురని తెలుపుట కనేక తార్కాణములుగలవ"ని లేడీ ఆస్టరు కామన్సుసభలోఁ దెలిపినది.

సంఘములో మీరు చేయుపని యత్యద్భుతము. బాగుగఁ బైకిఁ గాన్పించు సంగతులమాత్రము చెప్పెదను. ప్రభుత్వశాసనసభలో నున్నప్పుడు, మీ సమస్యలకొఱకు మిగులఁ బాటుబడు శ్రీమతి. డా. ముత్తు లక్ష్మిరెడ్డిగారియొక్క విశేషప్రయత్నముల ఫలితమే "వ్యభిచార నిర్మూలనచట్టము". దేవదాసీ విధానమును రూపుమాపవలెనని దీక్ష వహించి యామె చేసినకృషి మిక్కిలి శ్లాఘనీయము. ఇంకను వివిధ రీతుల ననేకోపయుక్తకార్యముల నీమె సాధించుచున్నది. మనమందఱము తప్పక యీమెయెడఁ గృతజ్ఞత జూపవలెను. నాముఖ్య స్నేహితురాలైన శ్రీమతి రాధాభాయి సుబ్బరాయన్ గారు కేంద్రప్రభుత్వసభలో ననేకములగు గొప్పపనులఁ గావించుచున్నారు. వారు చేయుపనులు ఫలవంతము లగుఁగాక !

మీలోఁ గొందఱు ద్వివిధ శాసన సభలలోను సభ్యురాండ్రుగానుండి యమూల్యములగు కార్యముల నెరవేర్పఁ బాటుపడుచున్నారు.

రెండవ టేబిల్ సభలో బీగంషా నవాజ్ గారు చేసిన మంచి పని మన మెఱుఁగుదుము. ఇప్పుడు వారటులనే దేశసంరక్షణవర్గములో సభ్యురాలుగాఁ బనిచేయుచున్నారు. ఈనాఁడు గౌరవనీయులగు మన యధ్యక్షురాలైన శ్రీమతి విజయలక్ష్మీపండిత్ గారు రాష్ట్రీయ మంత్రి వర్గములో మంత్రిగాఁబనిచేసిన మొదటిస్త్రీ. కార్యవర్గములో సహకారులగు నామె మిత్రులుచేసినపనికంటె నీమె గావించినపనియే గొప్పదని నొక్కి వక్కాణింపఁగలను. ఇకముందు రాజధానీమంత్రివర్గములలో రాజధానికొక్కొక్క స్త్రీకి మంత్రిపదవి లభింపఁగలదని యాశించుచున్నాను. కొలఁది కాలముననే రాజప్రతినిధి కార్యవర్గములో సహితము స్త్రీ సభ్యురాలిని జూచెదము గాక. ఇవ్విధముగా మీరందఱు వివిధరీతుల వివిధ శాఖలయందు ముఖ్యములగు విలువగల పనులఁ జేయుచుంటిరని తెలియుచున్నది. రాజకీయోద్యోగములలోఁ బ్రస్తుతముకంటె స్త్రీలసంఖ్య యెక్కువ కాఁగలదని యాశించుచున్నాను.

గృహమును శుభ్రపఱచి జాగ్రతగ నుంచుటలోఁ బురుషులకంటె స్త్రీలే తగినవారు. మిక్కిలి భక్తుఁడయినట్టియు బ్రహ్మమతావలంబియై ప్రఖ్యాతిఁగాంచినట్టియు బ్రహ్మానంద కేశబ్ చంద్రసేన్ గారి కుమార్తెలయిన 1. కీ. శే. కూచి బీహార్ రాజమాత మహారాణి సునీతీదేవి. 2. ఇపుడున్న మయూర్భంజ్ మహారాణి సుచారుదేవి. వీరిద్దఱు మత విషయములలోఁ బ్రాముఖ్యత చెందిన స్త్రీరత్నములు. వీరొనరించిన ఘన కార్యములు మిక్కిలి పరిగణనీయములు. ఇట్టి స్త్రీలింకను నుందురని యాశించుచున్నాను.

అన్ని విషయములలోను మీరు మాకంటె దిట్టలు. గృహనిర్వహణము మొదలు పెద్ద ఘనకార్యములందు నిపుణలు. గృహమున మానవుని జాగ్రతగఁజూచుటకుఁ దల్లిగాని, భార్యగాని, పుత్రికగాని లేనినాఁడా పురుషుని జీవితము మిగుల దుఃఖభాజన మగును ఎట్టి యాడంబరములేని మీ స్వార్థత్యాగము మిగులఁగొనియాడఁదగినది. భార్య

పురుషుని యర్ధాంగియని తెలుపఁబడుచున్నది. అది యథార్థము ప్రశంస
నీయము.

వీరు చేయఁబోవు ఘనకార్యములలోఁ గొన్నియాశయములఁ
జెప్ప ననుమతి నొసంగుఁడు. హింస కలుగకుండ వీరిబిడ్డలఁగాపాడుట
ముఖ్య విషయము. అద్దానిని నేను దప్పక యామోదించెదను. దానిని
నాతోపా టితరులు సహిత మామోదించెదరని నమ్ముచున్నాను.

వివాహ విషయములలో వీరు చేయుప్రయత్నములు ప్రశంస
నీయములు. కట్నములనిచ్చు విధానమును బూర్తిగ మాపుచేయవలెను.
స్త్రీ పురుషుల కన్యోన్యప్రేమ యుదయించినపుడు వారిపావనపరిణయ
మున కీపాడుకట్న మే విధముగను నడ్డురాకూడదు. అందుకు వినిర్మల
ప్రేమయే ముఖ్యము. డబ్బునకై యొత్తిడిచేయుట మిగుల నింద్యము.
అడుగనని వాగ్దానమిచ్చి తిరుగ నడుగుట దానినిమించిన మహాదోషము
వివాహము నిశ్చయమైన పిమ్మట సొమ్ముల రాఁబట్టఁజూచుట నీచాతి
నీచము. వివాహము సుకరమై నిరాడంబరమై ధనవ్యయము లేనిదై జాతి
మత వివక్షత లేక జరుగ వలయును.

విడాకులసమస్య విశేషకష్టముతోఁ గూడినది. దానిని నా హృ
దయ మెంతమాత్ర మామోదింపదు. భార్యాభర్తల నడుమఁ గొంత
యసఖ్యత జనించిన సాధ్యమగునంతవఱకుఁ దిరుగ వారలకు సఖ్యత
సమకూర్పఁ బ్రయత్నింపవలెను. ఏదో యొకవిధమున భయంకరమగు
నీవిడాకుల పీడనుండి తప్పింపవలయును. అదేవిధమునను నివారింప
సాధ్యము గానిచో విడిపోవచ్చును. ఈయది శారీరకముగ, మానసిక
ముగ, నైతికముగ, నాధ్యాత్మికముగ నుభయపక్షములకు శ్రేయోదా
యకము.

వీ శాస్త్రీయపు హక్కుల విషయ మాలోచింప నుచితము
లగు సౌకర్యములు వీరికిఁ గలుగఁజేయుట, న్యాయము. పురుషులవలె
వీరును మానవులే. సుఖము కోరుట వీరి హక్కుయి యున్నది. స్త్రీ

పుంభేదమనర్హతకుఁ గారణము కాకూడదు. మీరు చేయఁబోవు ప్రయత్నములు ఫలదములగుఁ గాక. మీ యభ్యుదయమునకు మీరు చేయఁబోవు కార్యములలో మేము సహాయముఁ జేయఁ దావొసంగవలయు. మన యాంధ్ర నభోమండలమున మీ సమస్యల కొఱకు విశేషముగా నయాచితముగాఁ గృషిచేసి ప్రకాశించిన పురుషరత్నములు, 1. కీ శే. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు. 2. రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుఁడుగారు. వీరు బాలికల విద్యకొఱకు, నిందక్యవృత్తులవారిక్షేమముకొఱకు, హరిజనాభ్యుదయము కొఱకు, విధవా వివాహములకొఱకు విశేషముగాఁ బాటుపడిరి. అందుఁ దుదివిషయమున వారనుకొనిన ఫలముగాంచుటకీ మహనీయు లనేకకష్టములకు గుఱియైరి. వారు ధైర్యముతో నోర్మివహించి తుదకు విజయమొందిరి.

తల్లులప్రేమ యపారమైయునది. దీనిని వ్యక్తముసేయునొక చిన్నికత కలదు. ఇరువురు మిత్రులొకతావునఁ గలసికొనిరి. అందొకఁడు రెండవవానిని నీవెక్కడకుఁ బోవుచున్నావని యడుగ "నేను దేవాలయమునకుఁ బోవుచుంటిననీ" తెలిపె; "నంత మొదటివాఁడు" "నీ కింటివద్ద మాతృదేవత లేదా?" యనెను. తల్లియే దైవములలోకెల్ల గొప్ప దైవమని యాతని యుద్దేశము. కన్నతల్లికంటె వేఱుదైవతము లేదని సంస్కృతములో నొక చక్కని వాక్యము కలదు.

"నమాతుః పరదైవతం" అని.

ఇదిసత్యముకాదా, మాతృప్రేమకంటె ఘనమగు వస్తువు వేఱొకటి కలదా? లేదు, లేదు. ఇది ముమ్మాటికీ నిజము. తేజోవంతమగు నీ యీశ్వరసృష్టిలో మిక్కిలి తేజోవంతమై వెలయునది సతీమణియే.

సోదరీమణులారా! అత్యుత్తమ గుణరత్నములకు నిలయమై వెలయు మీకు వందనము లర్పించుచున్నాను. ఉదారములును శ్లాఘ్యములునగు మీ కార్యములకు భగవంతుఁడు దయతో విజయము సమకూర్చుఁగావుత!

ఓమ్.

స్వాగతసుమమంజరీ.

సాహిత్యవిశారద—కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి.

స్వాగతం తే మహారాజ! పావనప్రేమసాగర!
నిధేహి సదసేఽస్మాకం శుభదం భవతః పదమ్. ౧.
ధన్యోఽస్మి పరితుష్టోఽస్మి స్వాగమా త్తే మహాప్రభో!
వ్యక్తీకర్తుం న శక్నోమి హృద్గతానందసంపదమ్. ౨.
ఆంధ్రీగ్రాంథీ సుమసమపదా రాజతే తే ప్రసాదా
ద్విద్యాశాలా బహువిధకలా దీప్యతే తేచ ధర్మాత్
స్త్రీణాం విద్యా వ్యయవిరహితా ప్రాప్యతే తే కటాక్షాత్
దీనో లోకో ముదితహృదయో దృశ్యతే తేహి రాజ్యే. ౩.
నిర్బంధూనాంత్వమసిశరణం సద్మసంస్థాప్య రమ్యం
పంగ్వంధాద్యా వికలకరణా భుంజతే మందిరే తే
కోశం రమ్యం త్రినగవచసాం కాశతే తే ధనాఢ్యైః
పూర్వాగ్రంథా ఘనరసయుతా ముద్రితాస్సంపదా తే. ౪.
ప్రదిశతు తవ లక్ష్మీం సర్వదా దానవారిః
వితరతు తవ నిత్యం భాస్కరో దేహసౌఖ్యమ్
అవతు తవ కుటుంబం శంకర శ్చంద్రమౌళిః
ప్రసరతు తవ కీర్తిర్భూతలే చంద్రికాభా. ౫.

గీ. స్వాగతము గ్రాంథికాంధ్రభాషా నిధాన!
స్వాగతము మోహనాంధ్ర భోజాభిధాన!
స్వాగతము శాస్త్రవిద్విబుధాభిమాన!
స్వాగతము సూర్యరాయ! భూపప్రధాన! ౬.

మ. ప్రతిభాసంపద సంస్కృతాంధ్రముల భవ్యంబైన పాండిత్యసం
గతి నార్జించి, తెనుంగునం గవిత వక్కాణించు సామర్థ్యము

వృతిలన్ మించితి, వాంధ్రవాఙ్మయసతీ ప్రస్ఫీతసేవాసమా
గతకీర్తిధ్వజ మెత్తికొంటివి నృపాగ్ర్యా! స్వాగతం బియ్యదే? ౭.

క. దినదినపరివర్ధితనూ,
తనదీక్షాధీనమతి నితాంతప్రీతిన్
ఘనసారస్వతపోషణ,
మొనరింపుము చిరతరముగ నోమహితగుణా! ౮.

శ్లో. సమర్పితా మిమాం రాజన్ భక్తివిశ్వాససూత్రితాం
ప్రతిగృహ్ణీష్వ సామోదం నవపుష్పమయీం స్రజమ్. ౯.

ఈశ్వరీ!

విద్వాన్—కల్లూరి వెంకటసుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు.

ఉ. శ్రీకనకాంబ! నీచరణసేవఁ జలింపక చిత్తవృత్తి న
త్యాకలు వెట్టు సంసృతిభయమ్మునకుం బుయిలోడ కే నమో
వాకము గూర్చి భాగవత భక్తిసుధారసజీవనాప్తి మై
కాకలు దీర్చికొంకుమని గట్టిగ నమ్మితినమ్మ! ఈశ్వరీ! 1

ఉ. నీమృదుపాదపద్మముల నేత్రములద్దిన మోక్షసాధన
స్తోమము కండ్లఁగట్టినట తోఁచును పైతమ మెల్లఁబాయు నా
కామవిలాసపుందుడుకు గట్టును నేత్రచికిత్స కౌషధం
బేమి వలెన్ గృపాలహరి! యింతకుమించి జగత్కుటుంబినీ! 2

శా. గర్గోలై జనముల్ దురంతభవసంకల్పాతిపాతంబు నై
నగ్గుల్ సేయుచుఁ బొట్టకూటి కెరమై యేవేళొ కాలాగ్నిలో
బ్రగ్గం బోదురు దీని కంతు కలదమ్మా! నీకృపావృష్టి లా
యగ్గిం బుగ్గి యొనర్పఁగావలయుఁ గాకాసందచిద్రూపిణీ! 3

ఉ ఎందరొ యెన్నివేలొ రచియించిరి పద్దెము లాత్మతృప్తి కా
నందము జీలువార మననంబు నొనర్చెడి వాని నోర్కనే

గందుమె? కాలకర్మములు కారణమై పలికింపఁ బల్కినా
నందఱమాటకేమి? జగదంబ వినన్ వలె నంచు నీశ్వరీ! 4

ఉ. వందలు వేలుఁగొంటి సభివందనపత్రపు టద్దముల్ గృహం
బం దొక గోడఁ గొట్టి 'యహాహా'యని పొంగెద జీర్ణపర్ణపున్
సందులనుండి యెండపొడచాయలు వానిపయింబడంగ లో
ప్రమందెద శాంతిపో; దురభిమానకవిత్వము లేద్వనేటికిన్. 5

ఉ. పొట్టకు జేతఁబట్టుకొని పొందికఁ బండితు నట్ల మాటలన్
గుట్టెకలంగనీ కతినిగూఢనిరూఢతరాగమార్గ సం
ఘట్టనఁ గాలు ద్రవ్వెద; జగమ్ముల నూఁపెదఁ నింత యేడ్చి లో
గుట్టు నెఱుంగలేక తుదకుం జమునాపతి కూఁగిపోయెదన్. 6

ఉ. ఎప్పుడు గూడ నిన్గొలుచు నిచ్ఛజనింపదు కొంప లంటుకొ
న్నప్పుడె యగ్నిహోత్రపఠనాకృతి యెక్కువచూపు; ఛీ మనం
బెప్పటి కప్పుడాత్మ విలయంబు గనుంగొని యేడ్పుగాని యే
ముప్పుకు లేని దాని మునుముందుఁ దలంప దిదేమొ! ఈశ్వరీ! 7

మ. కవితాగానములందు మోక్షకమలా కల్యాణ గాథాంకముల్
చవులీనన్ వినుతింపఁ దత్త్వధికవాచాప్రౌఢి మేల్మేలు బా
గవులే యంచును బట్టుకెక్కలిడ నంతా పెద్దలేకాని త
త్కవితాసార రసానుభూతి యని యే ధన్యాత్మునైశ్వర్యమో. 8

పండితత్రయ ప్రశంస.

శా. శ్రీపాదాన్వయు వెంకటాఖ్య గురునిన్ శ్రీసుబ్బరాయాఖ్య వి
ద్యాపారీణులఁ దత్త్వదృష్టిఁ గొలుతున్ దత్తవ్యశోపాస ని
క్షేపమ్ముల్ బిరుదప్రదాన సమయ శ్రీసూక్తి ముక్తామణుల్
ప్రాపింపం గదవమ్మ! భారతి! బుధప్రాంచద్యశోభారతీ! 1

మ. నరసింహాకృతి నొందు వెంకయ జగన్నాథాత్మసిద్ధాంతము
ఖరకర్మగ్రహ కర్కశమ్మయిన తర్కంబాని ప్రహ్లాదులన్

కరుణాపాంగతరంగసంఘటితవిస్తారంగదానంద సు
స్థిర మద్వైతసుఖమ్ముఁ దార్చు మిము వర్థిన్ గొల్తు నైక్యార్థినై. 2

శా. బ్రహ్మణ్యు ల్వినుతింతు రయ్య దది శబ్దబ్రహ్మమై నేఁడు సు
బ్రహ్మణ్యాకృతి నీశ్వరాంశము నటింపన్ బోలు భాష్యక్రియా
జిహ్మాంబాచు 'గురుప్రసాద'గరిమన్ జేగీయమానంబు త
ద్బ్రాహ్మీదత్త గురుప్రసాద మెద సంభావింతు భావింతు లోన్. 3

శా. విద్వచ్చక్రము నెల్ల నేలుకొని యుర్వీనాథచూడాగ్ర ర
త్నోద్వేలప్రభలన్ బ్రభావగరిమన్ దోఁపించు మీపాదప
ద్మ ద్వంద్వంబు భజించుహంసనయి ద్వంద్వాతీతనైష్కర్మ్యసం
పద్వంద్యంబు రసమ్ములోఁగొని జగద్భ్రాంతిన్ దరింతున్ దలన్. 4

శా. పాండిత్యమ్ములకేమి ? గ్రంథములకున్ భాండారముల్లేవె ? కో
దండ జ్యాగుణటంకృతిన్ సుభటసంతానమ్మునున్ బోలె రా
రండంచున్ బరవాదిదిగ్గజములార్వన్ శాంతిమైగెల్చు ను
ద్దండుల్ మీ శ్రుతిమూర్తు లాత్మ ననుసంధానింతు మానింతులోన్. 5

చ. చదువులుముందొ వెన్కనొ విచారమదేల ? సమన్వయించుఁ ద
త్పదవికి వేగిరింపను; భవత్పదపంకజ భక్తి మాధురీ
విదిత చిరంత నాద్వయిత విస్తృత పుణ్యపదీ నిదాన మి
య్యది శుభలగ్న మీశ్వరసమర్చన కం చెద శాంతి నించెదన్. 6

శా. ఉన్నారెందఱొ పెద్దలై పలుకువా రుద్రిక్తులై రిక్తులై
మన్నన్నిన్నొకపై రజస్తమములామ్నాయార్థమున్ గప్పు మే
మన్నా పండితులంచు నిక్కుచు; కలివ్యాళానల జ్వాల నా
పన్నమ్మైన జగమ్ము మీమహిమలన్ బాటించునే మించునే. 7

ఉ. కాలముగాదు సజ్జనని కాయము కాయము నిల్పుకొంట కు
ద్వేలతమ శ్రమంపడెను; వేకురుగొంచు నవై దిగోగ్ర కం

---

* ౧. బ్ర॥ శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రులవారు ౨. బ్ర॥ శ్రీ దెందుకూరి నరసింహశాస్త్రులవారు 3. బ్ర॥ శ్రీ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రులవారు.

కాళము లార్యమండలి నకాండము తాండవ మాడుచున్నవా
ఖీలము తాచుఁ; దద్భయద వృత్తి మణంపుఁడు తత్త్వదర్శనల్. 8

జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ.

గీ. బ్రహ్మవిదులైన యా భరద్వాజముఖులు
భరతధాత్రిని మంత్రముల్ పాడి పాడి
పంటకుఁ దెచ్చినట్టి తపఃప్రభావ
కామధేనువ! ఇదె నమస్కారమమ్మ! 1

గీ. త్రిస్వరస్థాయి వేద తంత్రీ పవిత్ర
గాన మకరంద ధారావగాహనమున
కన్ను దెఱపించు నయ్యుషః కమల గంధ
బాంధవం బగు తేజంబు బ్రస్తుతింతు. 2

గీ. భరతభూమిని జన్మంబు వడసినాఁడ
జన్మజన్మాంతరానంత సాధుసేవ
మఱగి యిఁక మఱలి పోలేను మాంసలుబ్ధ
కాక గృధ్రకులాకులఖండములకు. 3

గీ. తాత యభినవసృష్టి సంధాత; తండ్రి
సర్వ సర్వంసహా భార ధూర్వహుండు
కణ్వపోషిత మేనక కన్నపంట
జననిగాగణ్యకూనమా చక్రవర్తి. 4

గీ. కత్తిపై కాళిపై చంపు కటికివాని
పైన నొకచూపు గలిగిన భరతుగన్న
తల్లి నను గన్నతల్లి మాతల్లి మొడిన
వఱలుచో నాకు విశ్వరూపంబె తోఁచు. 5

గీ. రాజ్యరమ కన్నుగీటినఁ రామచంద్ర
చరణ పంకేరుహచ్ఛాయ చాటు వెట్టు

కొనుచు భరతుండు జట లల్లుకొనిన మఱ్ఱి
యూడలున్నవి నేఁటి మా వాడలందు. 6

గీ. కరలి తాళదళాంతర క్రిమికులంబు
లకట ! తినివైచె మంత్రమంత్రార్థభావ
పరిచయాక్షర పఙ్క్తిఁ దపఃప్రసన్న
దృష్టికింగాని యది యింక తేటపడదు. 7

గీ. వట్టి యార్పులఁ జిలువలు పలువ లగుచు
వంపు దిరిగెను బుద్ధులీ వంపుదీర్త
రట్టి యవ్యవసాయు; లీ మట్టిబొమ్మ
లాట నేనెట్లు దోఁబూచు లాడువాఁడ ? 8

గీ. పాముచేఁ గరువఁబడి మంత్ర పటిమసూపి
రొంది వెనువెంటనే పది మందిగూడి
మంత్ర మాంత్రికులం దిట్టు మాయమూక
కాకరంబయ్యె నా భారతాంబ నేఁడు ? 9

సంస్కృతాంధ్ర భారత కర్ణజనన విమర్శనము.

కల్లా అచ్యుతరామశర్మ.

సీ. ఏనాఁడు రాజరాజేంద్రుండు పురిగొల్ప
భారత మాంధ్రాన వ్రాసినాఁడో
ఏనాఁడు శాస్త్రవిజ్ఞానంబు పొల్పొందఁ
జేమెత్తి వాదంబుఁ జేసినాఁడో
ఏనాఁడు పరిషజ్జనానుమోదుండు నై
విశ్రాంతకీర్తిమై వెలసినాఁడో
ఏనాఁడు కీవిగా నెనలేని నవరత్న
సింహాసనం బధిష్ఠించినాఁడో
గీ. నాఁటి కీనాఁడు భవ్యవాగ్ధాటి మెఱయ
తారకామండలిన్ శశిత్వము వహించి
చంద్రికల వెల్లివిరిసెను సాంద్రరుచుల
నన్న యార్యుండు సకలవిద్వన్నుతుండు.

సుకవిజనశ్రేణికి లక్షణకౌశలమును, ఆలంకారికులకు సమధికాలంకారప్రజ్ఞయు, రసికులకు రసౌచిత్యమును, ముముక్షువులకు ఋజుమార్గమును బ్రసాదించునది మహాభారతము. అది లేఖ్యంబైన యామ్నాయమనియుఁ బంచమవేదమనియుఁ బ్రసిద్ధివహించి భారతదేశము ననేకాక ఖండాంతరములందుఁగూడ గగనమధ్యమున భాస్కరునిపగిదిఁ బ్రకాశించుచున్నది. వేదవ్యాసుఁడు తనయమృతమయలేఖినితోఁ జిత్రించిన పలుగురు మహావీరుల పవిత్రజీవితసంపుటీకరణమే మహాభారతము.

అందు బ్రత్యేకముగఁ బలువురు మహావీరుల జననములు మనకు సుస్పష్టములును దృగ్గోచరములు నగుచున్నవి. వారిలోఁ గర్ణుఁడు ప్రధానపూరుషుఁడై భారతదేహమునకుఁ బ్రాణమై వెలుఁగుచున్నాఁడు. ప్రసంగవశమున సామాన్యమానవుఁడుకూడ "కర్ణుఁడు లేని భారతమా ?"

"కర్ణునితల భారతము" ఇత్యాది సూక్తులను వెలువఱుచు చుండుట మనము వినుచున్నారము. కర్ణుఁడు మిక్కిలి పవిత్రమూర్తి. భారతమునం గల పాత్రలలోఁ గర్ణునిఁబోలిన స్వార్థత్యాగియు, స్వామికార్యధురంధరుఁడును మహాదానశీలుఁడును, వీరకైకరసవంతుఁడును మఱియొకఁడు కన్పడఁడు. భారతయోధులలో వీర్యబలప్రాభవములందుఁ గర్ణునిఁ జెప్పి పేఱొకనిఁ జెప్పవలెను. దానకర్ణుఁడను ప్రతీతి యాచంద్రార్కము స్థాయియై నిలువవలసినదే! ఇట్టిమహాపురుషునిజననము సంస్కృతాంధ్రభారతములలో భిన్నాభిప్రాయములతో రచింపఁబడియున్నది.

సంస్కృతభారతము-ఆదిపర్వము.

శ్లో॥ దుర్వాసా వత్సరస్యాంతే దదౌ మంత్ర మనుత్తమం
యశశ్విన్యై పృథాయై త దాపద్ధర్మాన్వవేక్షయా॥
శ్లో॥ అభిచారాభిసంయుక్త మబ్రవీచ్చైవ తాం మునిః
యం యం దేవం త మేతేన మంత్రేణావాహయిష్యసి
తస్య తస్య ప్రభావేణ తవ పుత్రో భవిష్యతి॥ సంస్కృతభారతము.
తే. ...దుర్వాసుఁడన్ సిద్ధమునియు
వచ్చె నతిథియై భోజనవాంఛఁజేసి.
వ. కుంతియు నమ్మునివరు కోరినయాహారంబు వెట్టిన సంతుష్టుండై యమ్మునివరుం డిట్లనియె. నీమంత్రంబున నీవెవ్వేని నొక్క వేల్పు నారాధించి తద్వేల్పు నీకోరినయట్టి పుత్రకుల నిచ్చునని యాపద్ధర్మంబుగా నొక్క దివ్యమంత్రంబుఁ బ్రసాదించి చనిన. (ఆం. భా)
శ్లో॥ తథోక్తా సాతు విప్రేణ కుంతీ కౌతూహలాన్వితా॥ (సం. భా.)
వ. అమ్మంత్రశక్తి యెఱుంగ వేఁడి. (ఆం. భా.)
శ్లో॥ కన్యాసతీ దేవ మర్క మాజుహావ యశస్వినీ॥ (సం. భా.)
వ. కుంతి యొక్కనాఁ డేకాంతంబ గంగకుం జని యనికలదు.

సంస్కృతభారతమున నెచ్చట సూర్యుని రప్పించి సంగమించెనో లిఖంపఁబడలేదు.

ఇట్లు మంత్రప్రభావముచే సూర్యుఁడు రా నామె దిగులును, మంత్రసత్యమును తన యజ్ఞానమును గొంతవడిఁ జింతించి తాను స్త్రీ చాపల్యముచే నపరాధము చేసియుంటిని. అదియుఁగాక స్త్రీలు పాప రాధలు కావున క్షమింపవలెనని ప్రార్థింపఁగా.

వ. సూర్యుండును నీకు దూర్వాసుం డిచ్చిన వరంబును మంత్రంబుశక్తియు నెఱుంగుదు. మదీయదర్శనంబు వృథగాదు నీయభిమతంబు సేయుదు ననినఁ గొంతి యిట్లనియె.

ఆ. ఏను మంత్రశక్తి యెఱుఁగక కోరితిఁ
గన్య కిదియు గుణము కాదునాక
నాకు గర్భమైన నాతలిదండ్రులుఁ
జుట్టములును నన్నుఁ జూచి నగరె. (ఆం. భా.)

అని వ్రాయఁబడినది కాని సూర్యుఁడు తన్నుఁ బిలిచి వృథగాఁ బొమ్మనుటకుఁ గోపించినట్లు లిఖింపఁబడలేదు.

(సూర్యోవాచ.)

శ్లో॥ మంత్రదానేన యస్మా త్త్వం అవలోపేన దర్పితా
కులం చ తేఽద్య ధక్ష్యామి క్రోధదీప్తేన చక్షుషా॥ (సం. భా.)

నీవు మంత్రగర్వముచే నను రావించి యవమానించినందులకు క్రోధదీప్తమైనదృష్టిచే నీవంశమును దహింపఁజేయుదునని కఠినాక్షరకలితుఁడై పల్కిన ట్లిందు కలదు.

“ఇట్లు ప్రసన్నుఁడైన సూర్యభగవానునిఁ జూచి లజ్జావిష్కృత చిత్తయై యెట్టకేలకు కుత్తుకరాపడు నెలుఁగుతోఁ దనభయకారణ మాతనితో విన్నవింప నాతఁడు కరుణించి ‘సద్యోగర్భంబునఁ బుత్రుఁ డుద్భవిల్లు”నని తెలిపినట్లాంధ్రమునఁగలదు. సంస్కృతభారతమున నీశ్లోక మునఁగల“అద్య”“తత్ర”యనుపదములనుబట్టిసద్యోగర్భమని తేలుచున్నది.

శ్లో॥ వ్యపయాతు భయం తేఽద్య కుమారం ప్రసమీక్షసే
మయా త్వం చాప్యనుజ్ఞాతా పునః కన్యా భవిష్యసి॥

శ్లో॥ ప్రకాశకర్తా తపనః కన్యాగర్భం దదౌ పునః
  తత్ర వీర స్సమభవత్ సర్వశస్త్రభృతాం వరః॥
  అజాయత సుతః కర్ణః సర్వలోకేషు విశ్రుతః।
శ్లో॥ ప్రదాచ్చ తస్యై కన్యాత్వం పునః స పరమద్యుతిః
  దత్వాచ తపతాం శ్రేష్ఠో దివ మాచక్రమే తతః॥
శ్లో॥ త్వయైవ పరిహార్యం స్యాత్కన్యాభావస్య దూషణం॥

ఇట్లు సూర్యుఁడు పలుక నామెయు సంతసించి తత్సమాగమంబున కొడంబడెను.

శ్లో॥ ఏవ ముక్తా తతః కుంతీ సంప్రహృష్టతనూరుహా
  సంగతాఽభూ త్తదా సుభ్రూ రాదిత్యేన మహాత్మనా॥

సూర్యసమాగమానంతరమున నామెకుఁ బుత్రుఁడు పుట్ట నొక పేటికయందు రత్నముల నునిచి, బాలుఁ డుండుట కనువుగా నిర్మించి, యందు కుమారు నునిచి జలమందు విడిచెను. అని సంస్కృతభారతమునఁ గలదు.

శ్లో॥ మంజూషాం రత్నసంపూర్ణాం కృత్వా బాలసమాశ్రితాం
  ఉత్ససర్జ కుమారం తం జలే కుంతీ మహాబలం॥ (సం. భా.)

సద్యోగర్భసంజాతుఁడైన పుత్రునిఁ జూచి కుంతి వగచుచుండ.

వ. "దాని పుణ్యస్వరూపంబనా నాదిత్యప్రేరితంబై యనర్ఘరత్నవసు భరితంబైన యొక్క మంజస నదీప్రవాహవేగంబునం దనయొద్దకువచ్చి నదానిలోఁ జెచ్చెరఁ దనకొడుకుం బెట్టి కుంతి నిజగృహంబునకువచ్చె.

కుంతిచేయు సపర్యకు దుర్వాసమహాముని సంతసించి నీకోరిన వర మిత్తునని నామె మీరు తృప్తులగుటయు, మదీయజనకుఁడు సంతసించుటయు నను నీరెంటినే నేను గోరితిని; గాన వేరొండు కోరిక నాకు లేదని మానివర్యునితోఁ జెప్ప నాతఁడు శాసనపూర్వకముగ నొకమంత్ర మిచ్చి నట్లు సంస్కృతభారతమునఁ గలదు.

బ్రాహ్మణోవాచ.

శ్లో॥ యది నేచ్ఛసి మత్త స్త్వం వరం భద్రే శుచిస్మితే
ఇమం మంత్రం గృహాణ త్వం ఆహ్వానాయ దివౌకసాం॥
శ్లో॥ యం యం దేవం త మేతేన మంత్రే ణావాహయిష్యసి
తేన తేన వశీ భద్రే స్థాతవ్యం తే భవిష్యతి।
శ్లో॥ అకామో వా సకామో వా న సమేష్యతి తే వశే
విబుధో మంత్రసంభ్రాంతో వాక్యే భృత్య ఇవానతః॥

ఆమె కిష్టములేకపోయినను బలవంతముగ మంత్ర మొసంగెద నని నిర్బంధింప నామెయు విధిలేక శ్రాపిసివేయుటకు భయపడి స్వీకరించెను.

శ్లో॥ న శశాక ద్వితీయం సా ప్రత్యాఖ్యాతు మనిందితా
తం వై ద్విజాతిప్రవరం తదా శాపభయా న్నృప
శ్లో॥ మంత్రగ్రామబలం తస్య జ్ఞాస్యే నాతిచిరాదితి
ఏవం సంచింతయంతీ సా దద ర్శర్తుం యదృచ్ఛయా
శ్లో॥ వ్రీడితా సా భవ ద్బాలా కన్యాభావే రజస్వలా
తతో హర్మ్యతలస్థా సా మహార్హశయనోచితా
శ్లో॥ ప్రాచ్యాం దిశి సముద్యంతం దద ర్శాదిత్యమండలం
తత్ర బద్ధమనోదృష్టి రభవ త్సా సుమధ్యమా. సం॥ భా॥

మ. మదిఁ గారుణ్యముసేసి విప్రవరుఁ డీమంత్రంబు నాకిచ్చె నే
నిది యేచందమొ చూతు నంచు నొకనాఁ డిచ్చన్ బుతుస్నాతయై
సుదతీరత్నము పూర్వశైలతటిపై శోభిల్లు తిగ్మాంశుఁ జూ
చిదళత్పద్మముపజ్ఞి నుల్లసితయై చిత్తంబు రాగిల్లగన్॥

వ. "సహజకుండల కవచాభిరామంబైన తదీయమూర్తి విభవంబున గోటువడి"

ఇట్లు సూర్యునియందు బద్ధానురాగయై మంత్రోచ్చారణచే నాతనిఁ బిలువ నాతఁడును మంత్రబలాహూతుఁడై యరుదెంచి నీకోరిక నీడేర్చెదనని పల్కఁగా

కుం త్యువాచ.

శ్లో॥ గమ్యతాం భగవం స్తత్ర యతఏవాగతో హ్యసి
కౌతూహలా త్సమాహూతః ప్రసీద భగవన్నితి సం॥ భా॥

తే. కార్య మొక్కటియును లేదు కౌతుకమున
నేను మంత్రంబు నొడివితి నింతమాత్రఁ
జేసి నీకు నిచ్చుటికి విచ్చేయనేల
దివికి నరుగుము క్రమ్మఱి దేవ నీవు. ఆం॥ భా॥

సూర్యోవాచ.

శ్లో॥ యది త్వం వచనం నాద్య కరిష్యసి మమ ప్రియం
శప్స్యే కన్యేఽన్యథా క్రుద్ధో బ్రాహ్మణం పితరంచ తే.

శ్లో॥ త్వత్కృతే తాన్ప్రధక్ష్యామి సర్వానపి నసంశయః
పితరం చైవ తే మూఢం యో నవేత్తి తవాఽనయం.

శ్లో॥ తస్యచ బ్రాహ్మణ స్యాద్య యోఽసౌ మంత్ర మదా త్తవ
శీలవృత్త మవిజ్ఞాయ దాస్యామి వినయం పరం. (సం. భా.)

వ. "కావున నిప్పుడు మదీయసమాగమంబున కొడంబడుము. నీకోరిన
యట్టి తనయుండు జనియించు; నిట్లు సేయనినాఁడు నిన్నును భవజ్జన
నీజనకులను భస్మంబు సేయుదు. మఱియు నీదైన శీలవృత్తంబు
లెఱుంగక మంత్రంబు గర్వంబునం జేసి నీ కుపదేశించిన తాపసు
నీక్షణంబ నిర్దహింతు" (ఆం. భా)

అని సూర్యుఁడు పలుకఁగా నామెయు ననేకవిధముల బ్రతిమాలి
యాతనివలన సుముఖతగానక యాతని సమాగమంబున కొడంబడెను.
(ఆం. భా.)

శ్లో॥ తతః కాలేన సా గర్భం సుషువే వరవర్ణినీ
కన్యైవ తస్య దేవస్య ప్రసాదా దమరప్రభం.

శ్లో॥ జాతమాత్రంచ తం గర్భం కారయామాస భామినీ
ఉత్స్రష్టుకామా తం గర్భం కారయామాస భారత. (సం. భా)

ఆ. కొడుకుఁ గనియె సహజకుండల కవచాభి
రాము విమలకమలకోమలాక్షు
దీర్ఘబాహుఁ జారుదృఢదేహుఁ దరుణార్క
తేజుఁ గుంతిభోజరాజపుత్త్రి.

వ. "ఇట్లు జనియించిన యర్భకుం జూచి లోకాపవాదభయంబునకుం
దలరి వెఱచి యాత్మణంబ" (ఆం. భా)

శ్లో॥ మంజూషాం శిల్పిభిస్తూర్ణం సునద్ధాం సుప్రతిష్ఠితాం
ప్లవై ర్బహువిధై ర్బద్ధాం ప్లవనార్థం జలే నృప. (సం. భా

వ. ఆత్మణంబ యొక్క మంజూషలో నబ్బాలకుఁ బదిలం
బుగా నిడి దాని నతిదృఢంబుగాఁ దెప్పం బంధించి" (ఆం. భా)

శ్లో॥ అజినై ర్మృదుభిశ్చైవం సంస్తీర్ణశయనాం తథా
మంజూషాయాం సమాధాయ స్వాస్తీర్ణాయాం సమంతతః
మధూచ్ఛిష్టసితాయాం తం సుఖాయాం రుదతీం తథా
శ్లిష్టాయాం సుపిధానాయా మశ్వనద్యా మవాసృజత్
సముత్సృజంతీ మంజూషా మశ్వనద్యాం తదా జలే.

శ్లో॥ ఏవం బహువిధం రాజ న్విలప్య కరుణం పృథా
అవాసృజత మంజూషా మశ్వనద్యాం తదా జలే.

శ్లో॥ మంజూషా త్వశ్వనద్యాః సా యయౌ చర్మణ్వతీం నదీం
చర్మణ్వత్యాశ్చ యమునాం తతో గంగాం జగామహ. (సం. భా)

వ. సఖియును దానును గొని చని పురసమీపగతంబైన యశ్వనదీ
ప్రవాహంబున విడిచి కుంతి యెంతయు సంతాపంబున విలపించె

వ. అని యేడ్చుచుం గుంతి యచ్చటఁ దడయ వెఱచి గూఢప్రకారం
బునఁ గన్యాంతఃపురంబునకు వచ్చి యెప్పటియట్ల వర్తిల్లుచుండె; నట
మంజూషయు నశ్వనదీప్రవాహవేగంబునఁ జర్మణ్వతికిం జని యం
దుండి యమునాగతంబై యటఁజని భాగీరథింబడి సూతవిషయంబునం
బంపానగరంబు చేరువ నరుగుచుండె.

కుంతీదేవి యాశ్రమమున వసియించియున్న గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులకుఁ బరిచర్యచేయుచుండ శతపుత్రహతుఁడగు ధృతరాష్ట్రుని దుఃఖమును శమింపఁజేయుటకై వేదవ్యాసుఁడు రా నాతనిఁ జూచి కుంతి తాను గూఢముగ గర్ణునిపుట్టువు నడంచి తద్వధకుఁ గారణమగుటచే మనంబున నొందరాని దుఃఖంబును పాపభీతియు పీడిచేఁగలంగుచు పాపశమనమును దుఃఖశాంతియు నొనర్పుమని యాతని వేఁడుసందర్భమునఁ దాఁజేసినపనిని

(ఆం. భా.)

శ్లో॥ భగవన్ శ్వశురో మేఽసి దైవతస్యాపి దైవతం
సమే దేవాతిదేవ స్త్వం శ్రుణు సత్యాం గిరం మమ.

అని తనయొద్దకు సూర్యుని రప్పించుటయు, మున్నగు విషయము నంతయుఁ జెప్పుచున్నయది.

శ్లో॥ సప్రీతో వరదో మేఽభూ త్కృతకృత్యో మహామునిః
అవశ్యం తే గ్రహీతవ్య మితి మాం సోఽబ్రవీ ద్వచః. (సం. భా.)

ఆ. ...నిత్తు వరము వేఁడు మెయ్యెది కోరిక
యది యెఱుఁగ సతేఁడు.........

(ఆం. భా.)

శ్లో॥ ధర్మస్య జననీ భద్రే భవిత్రీ త్వం శుభాననే
వశే స్థాస్యంతి తే దేవా యాం స్త్వ మావాహయిష్యసి.

శ్లో॥ అథ హా ర్మ్యతలస్థాహం రవి ముద్యంత మీక్షతీ
సం స్మృత్య త దృషే ర్వాక్యం స్పృహయంతీ దివాకరం. (సం. భా.)

ఆ. అద్భుతమునఁ బొంది యమ్మంత్రమహిమ ము
ల్లమున నెప్పుడును దలంతు నొక్క
నాఁడు మేడమీఁదఁ బోడిమి నేనుండి
కంటిఁ బొడుచుచున్న కమలమిత్రు.

(ఆం. భా.)

శ్లో॥ స్థితాఽహం బాలభావేన తత్ర దోష మబుధ్యతీ
అథ దేవ స్సహస్రాంశు ర్మత్సమీపగతోఽభవత్.

(సం. భా.)

క. కని యిది కన్యక దోషం
బని తలఁపక బాల్యసంభృతాజ్ఞానము వే
డ్కనొనర్ప నావహించితి
ముని మంత్రబలమున సూర్యు మునినాథవరా.

శ్లో॥ స మా మువాచ వేపంతీం వరం మత్తో వృణీష్వహ
గమ్యతా మితి తంచాఽహం ప్రణమ్య శిరసాఽవదం.

శ్లో॥ సమా మువాచ తిగ్మాంశు ర్వృథా ఽహ్వానం న మేక్షమం
ధక్ష్యామి త్వాంచ విప్రంచ యేన దత్తో వర స్తవ.

శ్లో॥ త మహం రక్షతీ విప్రం శాపా దనపకారిణం
పుత్రో మే త్వత్సమో దేవ భవేదితి తతో ఽబ్రవం.

సీ. అడుగు మిచ్చెద వరం బనిన వడంకుచుఁ
గేలుమొగిడ్చి పొండేల యిచట
ననిన వృథాహ్వాన మాచరించుట తప్పు
నిన్నును నెవ్వఁడు నీకు మంత్ర
మిచ్చె నాతని శపియింతుఁ జుమ్మీ యని
పలికె నయ్యర్కుఁ డే నలికి గురుని
నిరపరాధుని శాపనిహతుఁగాఁ జేయుట
కోర్వక పుత్రకు నొసఁగు దేవ

తే. కృప భవత్సము ననిన నయ్యపరిమేయ
తేజుఁ డాత్మ తేజమున నాదృఙ్ముఖేంద్రి
యములు మనసును సమ్మోహితములు సేసి
యపుడు తనయుండు పుట్టెడు మనియెఁ బిదప.

శ్లో॥ తతోఽహ మంతర్భవనే పితు శ్చిత్తానురక్షిణీ
గూఢోత్పన్నం సుతం బాలం జలే కర్ణ మవాసృజమ్.

శ్లో॥ నూనం తస్యైవ దేవస్య ప్రసాదా త్పున రేవతు
కన్యాఽహ మభవం విప్ర యథా ప్రాహ స మా మృషిః.

తే. నీకుఁ గన్యాత్వవికలత గాకయుండ
వరము నిచ్చితి ననుచు దివమున కరిగె
జనకమఃఖబంధుచిత్తవంచనము నడపి
గూఢమందిరాంతరమునఁ గొడుకుఁ గంటి.

4

సంస్కృతభారతాదిపర్వమున దుర్వాసుఁడు కుంతి చేసిన సప ర్యకు మెచ్చి, యాపద్ధర్మముగ సంతానోత్పాదనమంత్రోపదేశముఁ గావించెను. కుంతి యొకనాఁ డామంత్రప్రభావము నారయుటకై తాఁ గన్యకయయ్యు మంత్రోచ్చారణ గావించెను.

(ఉదా.)

శ్లో॥ తథోక్తా సాతు విప్రేణ కుంతీ కౌతూహలాన్వితా
కన్యాసతీ దేవమర్క మాజుహావ యశస్వినీ

యని వ్రాయఁబడెను. అంతియే కాని నదీప్రదేశముననో సౌధో పరిభాగముననో లేక గూఢమందిరముననో సూర్యు నాహ్వానించెనని వ్రాయఁబడలేదు.

ఆంధ్రభారతమున "అమ్మంత్రశక్తి యెఱుంగవేడి కుంతి యొక్క నాఁ డేకాంతంబ గంగకుం జని గంగనీళ్లఁ గాళ్లు మొగంబుఁ గడిగికొని" యని కలదు. సంస్కృతభారతమున నీప్రసక్తియే లేదు.

కుంతి తనమంత్రబలిమిచే సూర్యు నాహ్వానింప నాతఁడు రాఁ, దాఁ గన్యకయగుటచే లోకాపవాదయు, కన్యాత్వహానియుఁ గలుఁగునని వెఱచి యాతని స్వస్థానమునకుఁ బొమ్మనెను. అంత నాయంశుమంతుఁడు కోపించి

శ్లో॥ మంత్రదానేన యస్మాత్త్వం అవలేపేన దర్పితా
కులంచ తేఽద్య ధక్ష్యామి క్రోధదీప్తేన చక్షుషా.

యని యామెను భయపెట్టినట్లు సంస్కృతభారతమునఁ గలదు.

ఆ. ఎఱుక లేమిఁ జేసి యింతు లెవ్వఁడు నప
రాధయుతలు సాపరాధలయిన
వారిఁ గరుణ నెల్లవారును రక్షింతు
రనుచు సూర్యునకు లతాంగి మ్రొక్కె. (ఆం. భా.)

వ. "సూర్యుండును నీకు దుర్వాసుం డిచ్చినవరంబును మంత్రంబుశక్తియు నెఱుంగుదు. మదీయదర్శనంబు వృథగాదు. నీయభిమతంబు సేయుదుననెను. కాని యామెను యామె వంశమును నసింపఁజేయుదునని యనినట్లు లేదు. సూర్యసమాగమానంతరము సద్యోగర్భమునఁ గర్ణుఁడు జనియించినాఁడు. ఆబాలునిఁ జూచి యామె కొంతవడి చింతించి యొక పేటికను రత్నపూర్ణముఁ గావించి యందా బాలు నునిచి జలమందు విడిచిపెట్టె నని సంస్కృతభారతమునఁ గలదు.

శ్లో॥ మంజూషాం రత్నసంపూర్ణాం కృత్వా బాలసమాశ్రితాం
ఉత్ససర్జ కుమారం తం జలే కుంతీ మహాబలం. (సం. భా.)

వ. వందురి వగచుచున్నదాని పుణ్యస్వరూపంబనా నాదిత్యప్రేరితంబై యనర్ఘరత్నవసుభరితంబైన యొక్క మంజుస నదీప్రవాహవేగంబునం దనయొద్దకు వచ్చిన దానిలోఁ జెచ్చెరఁ దనకొడుకుం బెట్టి కుంతి నిజగృహంబునకు వచ్చె.

సంస్కృతభారతమున సూర్యునితోఁ గుంతి యెచ్చట సంగమించెనో తెలుపఁబడలేదు. సూర్యానుగ్రహమువలనఁ బేటిక వచ్చినట్లును లేదు. ఆంధ్రమున సూర్యానుగ్రహమువలనఁ బేటిక వచ్చినట్లు లిఖింపఁబడినది.*

సంస్కృతభారతమున సూర్యానుగ్రహమువలన పేటికవచ్చినదని లేకపోవుట కొంత హాస్యాస్పదముగ నుండును. కుంతి తనకు సూర్యునితో సంగమమగుననియు, సద్యోగర్భమునఁ బుత్రజన్మ మగుననియు

* నేఁజూచిన ప్రతియందుఁ గనఁబడిన శ్లోకార్థముఁబట్టి యిట్లు వ్రాయవలసివచ్చినది. ఈసందర్భమున వేరొకప్రతియందు మాత్రము మరియొక శ్లోకముండునేమోయని సందేహము.

నందుల కొకపేటిక ముందుగ సంపాదింపవలెనని తలఁచి సంగ్రహించి యుండునా? అట్లనుట యసంగతమును హాస్యాస్పదమునునై యుండును గదా? కావున నన్నయ యిట్టి యసంగతార్థమును కప్పిపుచ్చుటకునై సూర్యానుగ్రహమువలన పేటిక నదీప్రవాహమున వచ్చినట్లు రచించి కథను వన్నెయు శ్రోతలకన్భుతమును సూర్యమాహాత్మ్యమును ప్రకటించె నను టెంతయు సమంజస మనఁదగును.

5

దుర్వాసుఁడు కుంతి సపర్యకు మెచ్చి వరమొసంగెననియు, నామె యామంత్రబలంబెఱుంగఁగోరి ఋతుస్నాతయై యమూల్యమయిన శయ్యాతలంబున నుండి యుదయాద్రిపై వెలుంగుచున్న బాలభాస్కరుని సౌధతలంబుననుండి చూచి, మంత్రమాహాత్మ్యముచే నాతని రావించి తిరుగఁ బొమ్మనుటయు, నందుల కాతఁడు కినిసి నిన్నును నీకు మంత్ర మొసంగిన మౌనిని, నీవంశమును దహింతునని మూలమున వ్రాయఁబడినవి. "దీని ననుసరించిన పుత్రికయగు నాంధ్రభారతమునఁ గూడ నిట్లేకలదు. కాని సంస్కృతమునఁ గల సౌధోపరిభాగమున సూర్యుని గుంతి చూచెనన్నవిషయ మిందు విడువఁబడినది."

ఇట్లు సూర్యసమాగమంబునఁ గుంతి గర్భంబునుదాల్చి క్రమక్రమముగ సకాలమునకుఁ బుత్రుని గనెను. పిమ్మట నొకపేటికయందా బాలు నునిచి యశ్వనదియందు విడిచి కొంతవడి చింతించి నట్లాంధ్రభారతమునఁ గలదు. సంస్కృతమున నింతవఱకు సరియైనను పేటికవిషయమున నిట్లువ్రాయఁబడినది.

నేర్పరులగు పనివాండ్రచే తత్క్షణ మొకపేటికనుదయారుచేయించి అందు మెత్తని చర్మములను బఱిపించి యాపేటికచుట్టును నేకవిధములైన తెప్పలనుబంధించి యశ్వనదియందు విడచినట్లు వ్రాయఁబడెను. ఆంధ్రమున నీవిధముగు వర్ణన లేదు.

శిల్పులను రావించుట, వారిచే పేటికను తయారుచేయించుట మున్నగుచర్యసంతయు నేరైనఁ చూతురనియు రహస్యము దాఁగదనియు కాఁబోలు నెఱ్ఱనగా రీవిధానమునంతయుఁ ద్రోసిరాజు చేసినారు. ఆదిపర్వమున నీప్రసక్తియే లేదు. గంగానదియందుఁ బేటికను విడిచిన ట్లాదిపర్వమునఁ గలదు. సంస్కృతమున "జలే కర్ణ మవాసృజత్" అని జలమందు విడిచె నని చెప్పఁబడెను. కాని నదియం దని వ్రాయఁబడ లేదు.

అరణ్యపర్వమునఁ గుంతి సూర్యుని రావించి తత్సంయోగమున నవమాసములు మోసి పుత్త్రునిఁ గనినట్లు వ్రాయఁబడెను. కాని మేడపై సూర్యుని రావించినట్లు లేదు.

ఆదిపర్వమున నదీతీరమున సద్యోగర్భమునఁ బుత్త్రునిఁ గనినట్లు వ్రాయఁబడినది.

ఆశ్రమవాసపర్వమునఁ గుంతి సౌధముపై నుండి యుదయించుచున్న బాలభాస్కరునిఁ జూచి మంత్రబలిమిచే నాతని రావించినట్లును, తత్సంయోగమున గూఢముగఁ బుత్త్రునిఁ గనినట్లు కలదు. శేషించిన భాగమంతయు నారణ్యపర్వగాథ కించుమించు సరిపడియుండనోపు.

ఆదిపర్వమునఁగల కర్ణజననవర్ణనముకంటె నారణ్యపర్వమునఁ గల తజ్జన్మవర్ణనము విపులముగనున్నది. ఈరెంటికంటె నాశ్రమవాసపర్వమున మిక్కిలి సంక్షిప్తముఁ జేయఁబడినది.

6

వ్యాసప్రోక్తమనఁదగు సంస్కృతభారతమున నీకర్ణజననము భిన్నాభిప్రాయములతో వ్రాయఁబడుటకుఁ గలకారణ మేమైయుండును? సంస్కృతభారతకర్త వ్యాసుఁడొక్కఁడే యైనచో నేకవృత్తాంత మాదియారణ్యాశ్రమవాసపర్వములలో భిన్నముగా నేలరచించియుండును?

ధర్మార్థమర్మవిచక్షణశీలుండును, సకలాగమవేదియు, తపస్సంపాదితదివ్యజ్ఞానసర్వజంతూత్పత్తిస్థితిలయవిదుండునగు నీవ్యాస భట్టారకుఁడు, దుర్ఘటములు దురూహ్యములు నగుఋగాదిచతుర్వేదములనుండి కర్మ,

జ్ఞానపరమగు పట్టులను సేకరించుటయేగాక వేదపఠనమననాభ్యాసముచేఁ గాని మానవుఁడు ముక్తినొందఁజాలని వేదచోదితకర్మలను, మంత్రములను తదర్థములను ధర్మసూక్ష్మములను సర్వమానవహృదయగోచరమగు నట్లిందు చిత్రించుటయేగాక, ఖండఖండాంతరపండితుల చేతను జ్ఞానయోగులచేతను నిరంతరము శ్లాంఘింపఁబడుచున్న సర్వోపనిషత్సారమైన భగవద్గీతనుగూడ నిందు లిఖించుటచే నిద్దానిమహత్త్వ మింతింతని చెప్పఁజాలము. కావుననే చతుర్వేదములకంటె గుణాధిక్యముచే భారతమమయి యుండుటవలననే భారతమని పిలువఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఏకత శ్చతురో వేదాన్ భారతం చైకదేశతః।
    పురా కిల సురై స్సర్వై స్సమేత్య తులయా ధృతం ॥
శ్లో॥ తదా చతుర్భ్య స్సహాస్స్యేభ్యో వేదేభ్యో హ్యధికంయదా ।
    తదా ప్రభృతి లోకేఽ స్మిన్ మహాభారత ముచ్యతే ॥
శ్లో॥ మహత్త్వేచ గురుత్వేచ ధ్రియమాణం యతోఽధికం ।
    మహత్త్వా ద్భారవత్త్వాచ్చ మహాభారత ముచ్యతే ॥

ఇందు వివరింపఁబడని ధర్మములును నియమింపఁబడని కర్మలును శాసింపఁబడని నీతులును చెప్పఁబడని యితిహాసములు నెద్దానియందును లేకుండుటచే "భారతః పంచమో వేదః" యను నానుడి యిద్దానికిఁగల్గినది. కావునఁ జతుర్వేదములకంటె నీమహాభారతము సారతరమైనదని చెప్ప వచ్చును.

ఇట్టి మహత్తరమగు పంచమవేద మనఁదగు మహాభారతమును రచించి, భారతవృక్షమున కురుస్కంధమనఁదగు కర్ణజననము నిట్లు రచించియుండు టాతని ప్రతిభాహానియు, పౌర్వాపర్యవిచక్షణజ్ఞానహీనతయు, ఆగతానాగతవేదిత్వము మున్నగువానికి లోపముసంభవించునుగదా?

కావున వ్యాసుఁడొక్కఁడే మహాభారతమును రచింపలేదని చెప్ప వలసియుండును. కాన వ్యాసరచితమగు నీభారతమంతయుఁ బ్రక్షిప్తములతో నిండియుండఁదగు.

వైదికధర్మకర్మసర్వస్వమనందగు మహాభారతము సర్వతోముఖముగ నన్నిమతగ్రంథములను ద్రొక్కి, శిరోభూషణమై యున్నతస్థానము నలంకరించియుండుటం జూచి, యోర్వంజాలక, నాఁడు జైన బౌద్ధ శైవ చార్వాకాది మతప్రచారకులుఁ దమ మతప్రచారప్రహారములచే నీయద్వైతము నణఁగఁద్రొక్కి ముసుఁగుఁ దొడఁగి మూలనుంపఁదలఁచి యిం దపృచ్ఛనము లసంగతము లనఁదగు కల్పనలఁ జొనిపి యేతన్మతావలంబకుల కీ యద్వైతమున విముఖతఁ గలుఁగఁజేయనెంచి తా మట్లు కల్పించియుందురు. కావున నీకర్ణజననము భిన్నభిన్నముగ రచింపఁబడి యుండనోపు.

7

ప్రాచీనకాలమున ముద్రణయంత్రసౌకర్యము లేమింజేసి కవులు, పండితులు మున్నగువారు తాటియాకులపైఁ గాని, భూర్జపత్రములపైఁ గాని వ్రాయుచుండెడివారు. అట్టిసమయమున నొకఁపుస్తకముఁను వేఱొకరు చూచి వ్రాసికొనుటచేతను, తాము పండితులై యుంటచేతను తమకిష్టములేని పట్టులను విడుచుటయు లేనివానినిఁ జొనుపుటయుఁ గలదు. మఱికొందఱు తాము వ్రాయలేక వ్రాయసకాండ్ర నేర్పఱచి వ్రాయించునపుడు వారు తప్పొప్పులను సంగతాసంగతములను గుర్తింపఁ జాలక ప్రమాదవశమునఁ గొన్నిపట్టులను పద్యములను పాదములను పదములను పుటలను గూడ విడుచుటయుఁ గలదు. కావున దేశమునఁ గల్గుప్రతులన్నియు నొక్కవిధముగ నుండకున్నవి.

కొందఱు తమతమయాశయములకు నాధారముగ నుండవలెనని విషయమును తాఱుమాఱుచేయుచుండుటయుఁ గలదు.

నేను కొందఱేది వ్రాసినను, ముద్రింపించినను, మేము చూచినతాళపత్త్రప్రతియందు ననియు, "మాపితామహ మాతామహప్రపితామహులు సంపాదించి యుంచిన తాళపత్త్రప్రతులను శోధించియు,

మామిత్రులు దయచేసిన ప్రతులను శోధించియు" నని తాము వ్రాసిన వ్యాసమునఁ గాని గ్రంథమునఁ గాని నొక్కి వ్రాయుచుందురు. అవసరార్థ మేరైనఁ జూపుమన్నచో నాప్రతులు మొన్న మొన్న నే పోయిన వనియు, లేక నెరో తస్కరించి రనియు నేవో సాకులు కల్పించి కనఁబడ లేదని త్రోసిరాజు చేయుచుందురు.

మఱికొందఱు తాటియాకులను దెచ్చి శుభ్రపఱచి కట్టఁగట్టి వంటింటిలో నెలగాని, రెండు నెలలు గాని యుంచి, అవి పొగఁబట్టి రంగు మాఱఁగా వానిలో నొక పత్రమును గాని, రెంటిని గాని, పూర్తిగాఁ గాని స్వీకరించి దానిపై తమకనుకూలముగ వ్రాయుటగాని వ్రాయించుట గాని జరిపించి పూర్వపుప్రతియందుఁ గలపత్రముల నూడదీసి యందు వీనిని జొనిపి తమవాదమును నిలఁబెట్టుకొనుట కిట్టి పుస్తాకులను వడు మహానుభావులు నేఁడుకూడఁ గొందఱు కలరు.

మఱికొందఱు ప్రాఁతకాగితపుపుస్తకములనుగూడ మార్చుటకై కొన్ని తెల్లకాగితములపై వ్రాసి వానిని తవుడులో నెల గాని రెండు నెలలు గాని యుంచి తదుపరి తమయాశయములను బ్రకటింతురు.

కాన దేశమునఁగల సంస్కృతాంధ్రభారతప్రతులు భిన్నభిన్నములుగ నున్నవనుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

నూతనముగఁ బ్రాచీనగ్రంథముల నేరైన సంపాదించి ప్రచురించుట భాషాద్రోహ మేకాని, భాషాప్రాభవము కాఁజాలదని కొందఱి యాశయము. అం దున్న దున్నట్లు ప్రచురింపక, కవికాలమునకుఁగాని కవనమునకుఁగాని తమయాశయమును ముడివెట్టఁదలఁచి సహజపాఠమును పాఠాంతరముగాను స్వబుద్ధికల్పితపాఠమును గ్రంథస్థపాఠమును గాను ముద్రింపించి, అరసున్న, శకటరేఫ సంధులను నిండుసున్నలుగాఁ గావించి యాకవి నతిప్రాచీనునిగానో లేక యతిహీనునిగానో గావించి తుదకు విరూపినిఁజేసి మెత్తికుదవేయుచున్నారు.

ఇట్టి విచిత్రసంఘటనలను నేఁడు మనము కన్నారఁజూచుటయుఁ జెవులార వినుటయుఁ గలదుగదా! నవీనకాలమున నిట్టి విచిత్రము లీర్ష్యవలనను పట్టుదలవలనను జరుగుచుండ ముద్రణయంత్రములులేని నాఁటికాలమున నెంతగా మాఱియుండునో మన మూహింపఁదగి యున్నది.

కావున సంస్కృతభారతమున నత్యధికమగు కల్పనజరిగియుండుటయు నందువలన దేశమునఁ గలప్రతులన్నియు నొకదానితో నొకటి పొందికగల్గి యుండకుండుటయు సుస్పష్టము. భారతాంధ్రీకరణకర్త లేభారతమును జూచి తా మాంధ్రీకరించిరో మన మూహింపఁజాలము. కొందరూహించితిమని చెప్పుట గొప్ప పొరపా టనకతీరదు. భారతాంధ్రీకరణము మూలానుసరణమో? భావానుసరణమో? నిర్ణయించుట కూడఁ గష్టసాధ్య మనకతీరదు.

ఆంధ్రభారతమునుగూర్చి వెలువడిన విమర్శనవ్యాసములు, (పత్త్రికలు) గ్రంథములను దగ్గఱనుంచి నొండొంటితోఁ బోల్చిచూచినచో నొక్కొక్క వ్యాసమునను, గ్రంథమునను, మూఁడుపాళ్లుచౌర్యము అరపాలు వ్యర్థపదములు కలిగి మిగిలినపాలు సత్యదూరముతో నిండి యున్నవి. ఇట్టివి బయలుదేరుట కసూయ, ప్రతిభాలాలసతలే కారణ మనకతీరదు. వీనియం దూహాతీతములును యుక్తిదూరములునగు కల్పనలు మెండు. క్రోధపూర్ణమగు పదగమనిక, అంతస్సారశూన్యమగు పదకదంబకము, నిస్సారము నిరుపయోగము నగు భావసిద్ధియుఁ గలిగి, కుంకటివేరునకు చీడపురుగువలె పట్టి పీల్చి పిప్పిచేసి కవితావల్లరిని నామరూపరహితముగఁ జేయుచున్నవి. కావున నేవిమర్శనమునైన నాధారముగఁ గొనుటకు వీలుచిక్కదు.

భండార్కారుపరిశోధకులు దేశమునఁగల సంస్కృతప్రతులను జాలవఱకు సేకరించి శోధించి ప్రక్షిప్తములను పుటచివరనుంచి, వానిని ప్రక్షిప్తములని విమర్శించి, మూలపాఠమును నిరూపించియున్నారు.

ఆభారతముతో మనయాంధ్రభారతమును సరిపోల్చి చూచిన నింతింతన రాని వ్యత్యాసము గోచరించును. పై నుదహరించిన విమర్శనలనుగాని, భారతప్రతులనుగాని చూచి మనము సత్యసూత్రమును గ్రహింపఁ జాలము.

సంస్కృతభారతకర్త వ్యాసుఁ డొక్కఁడేయైనను రారాను కాల ప్రభావముచే నం దూహింపలేని ప్రక్షిప్తములు చేరియున్నవి. మూల మే ప్రక్షిప్తభూయిష్ఠమైనప్పుడు తత్ప్రతికృతియగు నాంధ్రభారతము భిన్నముగ నున్నదను టతిశయోక్తి కాఁజాలదు. కావున వ్యాసహస్త లిఖితభారత మియ్యది? నన్నయతిక్కన ఎఱ్ఱనల హస్తలిఖితభారత మియ్యది యని మనము నిర్ధారణఁ జేయలేము. అట్లు నిర్ధారణచేయలేన ప్పుడు మూలానుసరణమో! భావానుసరణమో? స్వబుద్ధిభావప్రకాశ నమో మన మూహింపలేము.

8

నేను 1934 వ సంవత్సరమున నాంధ్రభారతమును బఠించుచుండ నాకుఁ గొన్నిసందేహములు పొడమినవి. అందలి కర్ణజననము నుగూర్చి తిరుగ నేను భారతమును బఠించితిని. కాని నాసందేహము పోకుండు టచే 1935 వ. సం॥రం ఫిబ్రవరి నెలలో చిన్నవ్యాసమును రచించి త్రిలిం గపత్రిక కంపితిని. అయ్యది యానెల పదునెనిమిదవ తేదీని ముద్రింపఁ బడినది. అద్దానిని నామిత్రులగు బ్రహ్మశ్రీ బాలకవి బాలకళానిధి భాషాప్రవీణ యామిజాల పద్మనాభస్వామిగారు చదివి మూలముతో సరిఁ బోల్చి వ్రాయుమని నన్నుఁ బ్రోత్సహించిరి. కాని నే నపుడు కార్యాంతరాసక్తుఁడనగుటచే వ్రాయలేకపోతిని.

కావున, పండితప్రకాండులును కవిపుంగవులును విమర్శకతల్లజు లును నీ నేవ్రాసిన వ్యాసమునందలి యవగుణంబులను ద్యజించి సుగు ణంబులను గ్రహించి మన్నింతురుగాక.

ఓం తత్సత్.

శ్రీ రామోపాస్తి.

విద్వాన్, పాలెపు వేంకటరత్నము.

శా. శ్రీకిం గాఁపురమై యశేషమునిహృత్సింహాసనాసీనమై
పాకారి ప్రముఖాఖిలామర మనఃపంకేజరోలంబమై
రాకాశీతమయూఖ శుభ్రకిరణభ్రాజిష్ణువై యీప్సిత
ప్రాకామ్యప్రదమైన రాఘవపరబ్రహ్మంబుఁ జింతించెదన్.

సీ. శారద యామినీసమయామలజ్యోత్స్నిక
కాహాసరుచులు వక్త్రమునఁ జెలఁగ
శతపత్రపత్ర విశాలసుందరలోచ
నాంతదీప్తులు మనోహ్లాద మొసఁగ
విశ్వసమ్మోహకృద్విపులవక్షస్స్థము
స్త్రాహారలతి ధగద్ధగల నీన
శివధనుఃపాటనాంచితభుజార్గళ విల
సచ్చాప మత్యంతశక్తి నొప్ప
ధరణిజయు లక్ష్మణుఁడు నిరుదండ నిలువఁ
బాదసేవాపరాయణ వాయుపుత్ర
మస్తకన్యస్తహస్తపద్మము రహింప
దీవి నొప్పారు రఘురాము దేవఁ దలఁతు.

ఉ. వేలుపురాచవాని కనువిందయి కోడిగమాడి పూతమా
శీలము నగ్గియం దిడిన చేడె యఘంబును గూడ ధూతమా
లీల లసత్పరాగపటలిన్ ఘటియించు మహత్త్వ ముండు నే
కాలికిఁ దానిఁ గొల్తు భవకల్మషము ల్పరిమార్చుకొంటకై.

శా. ఆఁకొన్నాఁడవ రామచంద్ర! తినవయ్యా తీయనౌ పండ్లు నీ
కై కోయించితి సుంతయైన దయరాదా దాసురాలన్నదో
యీ కానం బడరానిపాట్లుపడుచుంటే యందుఁ బ్రార్థింపఁగా
సాకల్యంబగు మోక్షమున్ శబరి కిచ్చాశక్తి నీవే ప్రభూ!

క. మనసిజ సౌందర్యయుతం, బును నీరదనీలదివ్యమును కౌసల్యా
జనయిత్రీ పుణ్యఫలం, బును నా శ్రీరామచంద్రమూర్తి భజింతున్.

తాటియాకుల తడవులాటలు.

చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి, మేనేజరు-పరిషత్తు.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పుస్తక భాండాగారమున నించుమించుగ నయిదువేల తాటియాకు పుస్తకముల సంచయము కలదు. సాధారణముగ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తనినతోడనే యాంధ్రగ్రంథములే గాని సంస్కృతగ్రంథము లుండవని యొక యూహ. కాని తాళపత్రములలో సంస్కృతగ్రంథములు, ఆంధ్రగ్రంథములు సమముగానే యున్నవి. తక్కిలిన భాండాగారములలో నుపలభ్యములు కాని పెక్కు గ్రంథము లిందు గలవు. ఈనడుమ ఆతాటియాకుఁబ్రతులఁ దిరుగవైచునపుడు నాకు గోచరించిన కొన్ని గ్రంథములను బాఠకులకు ఎఱుకపఱుపఁగోరి యుపక్రమించుచుంటిని.

భారతీచమత్కారము.

శ్రీశంకర భగవత్పూజ్యపాదులచే ముముక్షువులకుఁ బరాశక్తి స్వరూపముఁ దెలుపఁగోరి 'సౌందర్యలహరి' యను పేర శ్రీదేవీస్తోత్రము రచియింపఁబడి యున్నది. అయ్యది మంత్రశాస్త్ర సంప్రదాయములను కూలంకషముగ నెఱిఁగిన శ్రీదేవతోపాసకులకుఁ దక్క నితరులకు దుర్బోధము దురవగాహమునై యున్నది. వ్యాఖ్యాత లెంత శ్రమపడినను ఏకదేశమునే తెలుపఁగడఁగుచున్నారు గాని కూలంకషముగ భావవివరణ మేకికిని సాధ్యముగాకున్నది. పెక్కు వ్యాఖ్యానములున్నను ముద్రితమై ప్రసిద్ధముగ లభించునది లొల్ల లక్ష్మీధర పండితునిచే రచింపఁబడిన వాఖ్యానమే ఈ భారతీ చమత్కార మనునదియు ఆ సౌందర్యలహరికే వ్యాఖ్యానము. దీని రచించిన యాతఁడు మహోపాధ్యాయ ముకుంద సుధీతనయ కామదేవ సూరి. ఈప్రతిసంఖ్య 514. దీనిలో నలువదిరెండు పత్రములు గలవు మొదటిపత్రము లేదు. నడుమను బదిపత్రములు పోయినవి. వ్రాఁతతీరు సుస్పష్టముగ లేదు. వ్రాయసగాని పేరు తెలియరాదు.

నలువది యొకటవ సంఖ్యగల పత్రమున నలువదియవ శ్లోకముతుదిని- "ఇతి మహోపాధ్యాయ ముకుంద సుధీతనయ కామదేవ సూరివిరచితే ఆనందలహరీ స్తుతివివేచనే భారతీచమత్కారనామ్ని ప్రథమోవిశ్రమః.

శ్లో. ఆనందలహరీస్తోత్ర వ్యాఖ్యానే సమ్మతాత్మకే।
భారతీయ చమత్కారేఽ ప్యగమత్పూర్వ విభ్రమః॥
సుధాకలశకోశచి జ్జనవపేయపేయః కరమ్
కపీతటపటిస్ఫుట ద్వికటది క్తటే శాటికమ్ ।
సుధాకరకరాంకుర ప్రకరచారుచుంబిస్ఫుర
త్కపర్దభవ మాదరా త్కిమపి జృంభతాం మేపురః.
సర్వతంత్రానుసారేణ వ్యాకృతోంశో విశేషతః
దుర్వివేక స్తదన్యోంశో యథాశక్తి ప్రకాశ్యతే." అని కలదు. దీనిని బురస్కరించుకొనియే యీ కామదేవసూరి ముకుందసుధీతనయుఁ డని యు, సర్వతంత్రస్వతంత్రుఁడనియు గోచరించుచున్నది. ఇఁక నీతని వ్యాఖ్యానమందుఁ బ్రసంగవశమున నాయాశాస్త్రసంప్రదాయము లన్నియుఁ గూర్పఁబడినవి. మంత్రశాస్త్రమునందలి రహస్యములను హెచ్చుగ నిందుఁ దెలిపియున్నాఁడు. ఆవిషయము లన్నియు శ్రీ విద్యో పాసకులకు సమయమతానుసారులకు మిక్కిలి యుపయోగకరములు. శ్రీచక్రప్రస్తారమును గూర్చి తొలుత నీతఁడు "శివశ్శక్త్యాయుక్తః" అను శ్లోకమున విపులముగ వివరించి యున్నాఁడు. ప్రతిశ్లోకమునందును నేదియో యొక యపూర్వవిషయము నీతఁడు సూచించియే యున్నాఁడు. మచ్చునకుఁ గొన్ని పంక్తుల నిచ్చుచున్నాఁడను.

"యద్వా సమయిమతానుసారేణ అంతరారాధనే రసామ్నాయ మహసః రసస్య సుధాయాః ఆమ్నాయో గుణానా మాధిక్య మేతదా త్మకం మహః కాంతిర్యస్యసః. రసామ్నాయమహః తస్మాత్సకాశాత్ చరణయుగళాంతర్విగళితైః చరణనిర్ణేజనజలై రిత్యాది. శిరసిచంద్రమం డలాకారేణ శ్రీచక్రం చకాస్తీతి సమయిసమయః. యథాభిహితం భైరవయామళే.

ఇట్టి విషయవిశేషముతోఁగూడి యపూర్వమైన యీవ్యాఖ్యా నము శ్రీ విద్యోపాసకులకు నత్యంతోపకారక మగునని భావించు చున్నాఁడను.

శ్రీనాథుని కవిత్వతత్త్వము-ఆదికావ్యోక్తులు.

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు బి. ఏ.,

చిగురొత్త	...	తృతీ.	ఆ. ప.	40
సంతరించి	...	చతు.	ఆ. ప.	78
బయలుపఱుప	...	పంచ	ఆ. ప.	29
నూలుకొలుప	...	...	- -	...
చిట్టమిడుప	...	...	- -	...
జీఱువార	...	...	- -	...
జీలువార	...	...	- -	44
మురువుసూప	...	...	- -	...
నీడసూప	...	...	- -	...
బిందుసేయ	హారవిలాసము	పంచ	ఆ. ప.	47
పీకుకొలుప	...	...	- -	48
పవ్వళింప	...	సప్త.	ఆ. ప.	139
తురంగలింప	...	...	- -	...
నీడంబడ్డ	...	...	- -	128
గొండ్లిపరిఢవిల్ల	నైషధము.	ప్రథ.	ఆ. ప.	9
ఓలలాడి	...	...	- -	7
సంగ్రహించి	...	...	- -	...
ఇచ్చగించి	...	...	- -	...
అవఘళించి	...	...	- -	37
సరసమాడి	...	...	- -	...
వియ్యమంది	...	...	- -	...
మక్కళించి	...	షష్ట.	ఆ. ప.	68
బిందుసేయ	...	సప్త.	ఆ. ప.	41
నటింప	...	...	- -	46
మేలవించి	...	...	- -	93
పరిఢవించి	...	...	- -	149

ఆదరించి	...	...	- -	172
జలంబుపాలుగాన్	...	అష్ట.	ఆ. ప.	70
అచ్చుపఱచి	...	...	- -	112
నెలవుకొలిపి	...	...	- -	...
వక్కరించి	సుకుమారచరిత్రము.	ద్వి.	ఆ. ప.	61
మేలవించి	...	...	- -	...
ప్రస్తరించి	...	...	- -	87
పల్లవించి	...	...	- -	...
పిచ్చలించి	...	...	- -	...

ప్రతి సీసపద్యపాద మొక వాక్యముగాను, పైని సూచింపఁబడిన క్రియ లాపాదమున కంతమందును గూర్చి వ్రాసినవారలలో సోమన జక్కన శ్రీనాథకవు లొకరికొకరు మించినవారు. శ్రీనాథుని సీసపద్య రచనఁ గూర్చి విపులముగ వ్రాయఁదలఁచి, యాప్రశంస నింతటితో విరమించెదను. కవితాసామ్యమే యిచ్చటి సందర్భము.

తిక్కనసోమయాజి - ఎఱ్ఱాప్రెగడ.

కాశీఖండపీఠికలోనె శ్రీనాథుఁడు తిక్కన శంభుదాసుల కవిత్వ ము ననుసరించితినని చెప్పినాఁడు.

వాక్రుత్తు తిక్కయజ్వప్రకారము రసా
భ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు
పరిఢవింతు ప్రబంధపరమేశ్వరుని శేవ
సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు.

శ్రీనాథుఁ డెంతచెప్పినాఁడో యంతను జేసినాఁడు. వారివారి కవితాసామ్యమును గూర్చి ప్రత్యేకముగ వ్రాయవలసియున్నది. అది యొక యుద్గ్రంథ మగును.

మహాభారతములోని యీక్రింది పద్యమును, శ్రీనాథకవి చాటు పద్యమును బరిశీలించి తారతమ్యమును గనుఁడు.

మ. ధృతి వేదంబులు నాలుగుం జదివి భూదేవుండు నానాధ్వర
వ్రతదీక్షారతుఁడైన యాతఁ డమరావాసంబునం దుండు ను
న్నత వృత్తస్తనభారమంథరమరున్నారీపరీరంభసం
భృతరోమాంచసమంచితాంగుఁడగుచున్ బెక్కేండ్లు సంప్రీతితోన్.

మహాభారతము. అరణ్యపర్వము. 4-211.

మ. శ్రుతిశాస్త్రస్మృతు లభ్యసించుకొని విప్రుం డంత నానాధ్వర
వ్రతుఁడై పోయి కనున్ బురందరపురారామద్రుమానల్పక
ల్పతరుప్రాంతలతాకుడుంగ సుఖసుప్తప్రాప్తరంభా భగ
ప్రతిరోమాంకురపాటన క్రమకళాపాండిత్యశౌండీర్యమున్.

శ్రీనాథుని చాటుపద్యము.

శ్రీనాథుఁడు - సోమనాథుఁడు.

శ్రీనాథుఁడు పండితారాధ్యచరిత్ర పద్యకావ్యముగా నొనర్చెనని మనకుశృంగారనైషధకృతివల్లను,పిడుపర్తి సోమనాథకవి బసవపురాణము వల్లను దెలియుచున్నది.

శృంగారనైషధములో శ్రీనాథుఁ డిట్లు వ్రాసెను.

క. జగము నుతింపఁగఁ జెప్పితి
ప్రెగడయ్యకు నాయనుంగుఁ బెద్దనకుఁ గృతుల్
నిగమార్థ సారసంగ్రహ
మగు నాయారాధ్యచరిత మాదిగఁ బెక్కుల్.

బసవపురాణములో నీక్రింది సీసపద్యపాదమునం దీప్రసక్తి కలదు.

సీ. విరచించె జైమినివేదపాదస్తవం
బోకపాదమునను వేదోక్తి నిలిపి
హరభక్తి వైదికంబని శ్రుతు లిడి చెప్పెఁ
బ్రబిథ సోమేశుఁ డారాధ్యచరిత
సరవి శ్రీనాథుఁ డాచరిత పద్యప్రబం
ధము చేసె ద్విపదలు తఱచు నిలిపి

యాతండు పద్యకావ్యము చేసి నైషధ
మంచిత హర్ష వాక్యములఁ బెట్టి

... ...

శ్రీనాథుఁడు సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రములోని ద్విపద పాదములఁ గొన్నిటిని మక్కికి మక్కిగఁ దనపద్యకావ్యసీసపాదములలో నెక్కించుకొనెను.

పరవాది మత్తేభపంచాననంబు
పరవాది ఘోరసాగర బడబాగ్ని
పరవాది తస్కర బహుళశూలంబు
పరవాది ఘనవనస్ఫురిత దావాగ్ని
పరవాది విషభూజపటుకుఠారంబు
పరవాది దుష్టదుర్వర ధూమకేతు
పరవాది భూరిభూధరకులిశంబు
పరవాది వల్మీక చిరఖనిత్రంబు
పరవాది నరలతాప్రథితతోత్రంబు
పరవాది భేకభీకర భుజంగంబు
పరవాది పురహర ఫాలనేత్రంబు
పరవాది సారసవర నిశాకరుఁడు
పరవాది వార్ధి శుంభత్కుంభజన్ము

... ...

పండితారాధ్యచరిత్ర - తృతీయప్రకరణము.

పై ద్విపదచరణములఁ బోలిన సీసపద్యపాదములు సోమనాథుని చతుర్వేదసారమునందును గలవు.

సీ. పరవాది మదగజప్రబల పంచాస్యుండు
పరవాది భూధరస్ఫారయశని

పరవాది మేఘనిర్భరపవమానంబు
పరవాది భూరుహప్రథితపరశు
పరవాది తస్కరపటుతరశూలంబు
పరవాది జలనిధి బాడబాగ్ని
పరవాది లతలకు భాస్వల్లవిత్రంబు
పరవాది భేకి భీకరమహాహి

... ...

చతుర్వేదసారము. పద్యము 16.

పై ద్విపదపాదములను, సీసపద్యచరణములను శ్రీనాథుఁడు శివరాత్రిమాహాత్మ్యములో నీక్రింది సీసపద్యమునం దనుకరించెను.

సీ. పరవాది మత్తేభపంచాననాఖ్యుండు
పరవాది మండూక పన్నగుండు
పరవాది నవమేఘపవమానధీరుండు
పరవాది సాగరబాడబుండు
పరవాది కుత్కీల భాసురదంభోళి
పరవాది కేంధనపావకుండు
పరవాది చయతమః పటలోగ్రభానుండు
పరవాది భోగిసుపర్ణుఁ డనఁగ

... ...

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము - ప్రథమాశ్వాసము. పద్యము 36.

శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి రజతోత్సవసంపుటములోని 'పాలకుఱికి సోమనాథుఁడు, అనుభవసారము' అను వ్యాసమునందు శ్రీనాథుని సీసపద్యరచనముఁ గూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"ఏపాదమున కాపాదమునకుఁ బదములు తెగిపోయి ముందు పాదమునందలి పదములతోఁ గలియకుండ రచించుటయు నాయాపాద

ములందుఁగూడఁ జాలవఱకుఁ బూర్వోత్తరార్థములు విడివడునట్లు రచించుటయుఁ బాటింపఁదగినది. సీసపద్యరచనమునకిట్టి సంస్కారము శ్రీనాథునితోఁ బ్రారంభమైనదని పలువురవిశ్వాసము. కాని యది నిజముకాదు. శ్రీనాథుని సీసరచనమునకు మన సోమనాథుని సీసములే మార్గదర్శకములు; జీవసాధకములునని యాతని యనుభవసారము చతుర్వేదసారములను సవిమర్శముగఁ జదివినచో నంగీకరింపకతప్పదు."

శ్రీనాథుని సీసపద్యరచనమునకు సోమనాథుఁడు, సోమన, జక్కన, మార్గదర్శకులని చెప్పవచ్చును. సోమనాథుని సీసములకన్నను, సోమన, జక్కన సీసములకు, శ్రీనాథుని సీసపద్యముల కెక్కుడుపోలిక గలదు. శ్రీ తమ్మయ్యగారు వ్రాసినటులు శ్రీనాథుఁడు సోమనాథుని పద్యరచన సహితము మేలుబంతిగాఁ గొని తన సీసపద్యరచన సాఁగించెను.

చతుర్వేదసారములోని యీక్రిందిపద్యములు శ్రీనాథుని సీసపద్యములకు మార్గదర్శకములు.

సో మ నా థు ఁ డు.

సీ. హరివీరశైవుఁ డన్నందుకు మఱియు గ
ర్భాధాన ఖండమే ప్రథమసాక్షి

... ...

సీ. ఒండేమి విష్ణున కుత్పత్తిగలుగుట
కును జయదష్టమి దినము సాక్షి

... ...

శ్రీ నా థు ఁ డు.

సీ. కలహంస సంపదఁ గలకలక్రేంకార
కలకలంబైన యీ కొలనుసాక్షి

... ...

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము. 3-81.

సీ. ఆ సహస్రాక్షుని యాత్మసంశుద్ధికిఁ
బరమసంయమి యింటి పంచ సాక్షి
... ...

హరవిలాసము. 7-22.

సోమనాథుని యనుభవసారములోని యీక్రింది సీసపద్యము శ్రీనాథుని సీసపద్యములలోఁ బెక్కింటికి నొరవడి.

సీ. అఖిల వేదాతీతమగు మూలమంత్రాక్ష
రములకు నతనివాక్యములు తేట
అయ్యక్షరాత్మకుండగు లింగమూర్తి కా
తని మనోభావంబు జనితభూమి
ఆలింగమూర్తికి నాశ్రయంబైన శ
రణుని కాతని కరాగ్రంబుతల్లి
అమ్మహాశరణున కాభరణంబైన
భక్తి కాతని పదాబ్జములె యూఁతి
గీ. అట్టి భక్తి యాదియైన జీవన్ముక్తి
కతని ఘనదయామృతావిలోక
నమ్మె పరమపదవి యమ్మహాతరకీర్తి
నొప్పు గురువుమహిమ చెప్పఁదరమె.

శ్రీనాథుని యీక్రిందిపలుకుబళ్లు పూర్వకావ్యములందును గాన్పించుచున్నవి.

		ఆ.	ప.
చెక్కుటద్దములు	విక్రమార్కచరిత్ర	1	158
చిన్నారిపొన్నారి చెక్కుటద్దములు	...	7	172
పుటభేదనము	...	2	188
ఇవతాళించు	...	4	158
ప్రాణముప్రాణము	...	7	96

ఒసపరి	ద్విపదహరిశ్చంద్ర		పుట 125
కొమ్మంచుమోవి	...		137
ఓలగందము	...		134
ఓహరిసాహరి	ఆంధ్రభారతముభీష్మపర్వము	2	173
కట్టెఱ్ఱ	ఉద్యోగపర్వము	2	114
ప్రాణముప్రాణము	విరాటపర్వము	1	316
మిసిమింతుఁడు	బసవపురాణము		పుట 180

ఇట్టి ప్రయోగములనింకను జూపవచ్చును. గ్రంథవిస్తర భీతిచే వదలివేసితిని.

క్రీడాభిరామము—శ్రీనాథుఁడు.

రచనాసామ్యము పరిష్కరించుకొని శ్రీనాథుఁడే క్రీడాభిరామ కృతికర్తయని ప్రబలప్రామాణ్యములనుజూపి యాంధ్రపండితలోకము నకు నిరూపింపఁజూచినవారలలో శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారును, శ్రీ కిడాంబి రాఘవాచార్యులుగారును, సమకాలికులలో ముఖ్యులు. ఆ కావ్యము వల్లభరాయకృతమేయని వాదించినవారు శ్రీవిశ్వనాథశర్మగారును, శ్రీ అచ్యుత రావుపంతులుగారును. నాయభిప్రాయము క్రీడాభిరామము వల్లభరాయ కృతమేయని. ఈవిషయములో శ్రీ అచ్యుతరావు పంతులుగారు, వారు రచించిన ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర (మొదటిభాగము) లో నీకావ్యమువల్ల భరాయకృతమేయని చెప్పిన కారణములు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వాద మును ఖండించుచున్నవి. శ్రీ అచ్యుతరావు పంతులుగారి యభిప్రాయము సహేతుకమును, సమంజసమును నైయుండుటచేత వారితో నే నేకీభ వించుచున్నాను.

పండితారాధ్యచరిత్రము.

నిడుదవోలు వేంకటరావు ఎమ్. ఏ.

పూర్వలాక్షణికశైవకవిసార్వభౌముఁడు పాల్కురికి సోమనాథరచితమగు నీ గ్రంథ మాంధ్రగ్రంథమాలయందుఁ బ్రకటింపఁ బడుటకుఁ బూర్వ మిరా క్రిందిముద్రణములు వెలయుచుండెను.

1. వరంగలుముద్రణము. శ్రీ శివధర్మవర్ధనీ రామలింగేశ్వర ముద్రాక్షరశాలయందు సౌమ్య సం॥ ఆషాఢ శు॥ ౧౧ శనివారమునాఁటికి శ్రీ ముదిగొండ శంకరారాధ్యులవారిచేఁ బరిష్కరింపఁ బడినది. క్రీ. శ. 1908.

2. విశాఖపట్టణ ముద్రణము. శ్రీ విజయరామచంద్రముద్రాక్షరశాలయందు ఆనంద సం॥ ఆషాఢ బ॥ ౧౩ సోమవారమునాఁటికి శ్రీ గిరి శ్రీగురుదిగంబర మల్లికార్జునస్వాములవారి సేవకుఁడగు చింతకుంట వసపుల నాగయయోగిచేతను, శ్రీ నిడుదవోలు సుందరము పంతులవారిచేతను మూఁడు ప్రతులను జూచి సవరింపఁబడి ముద్రింపఁబడినది. క్రీ. శ. 1914.

పై వానిలోఁ దొలిప్రతియందు లేఖక ప్రమాదాదిదోషములు కొన్ని సవరింపఁబడియున్నవి. పాఠములఁ గొన్ని పరిష్కర్తలు సవరణ చేసిన పట్టులు కూడఁగలవు. రెండవ ప్రతియందటులకాక లేఖక ప్రమాదాదిదోషములు కొన్నిమాత్రమే సవరింపఁబడి పాఠము లున్నవి యున్నట్టుల ప్రకటింపఁబడినవి. ప్రామాణికపాఠములు నిర్ణయించుపట్టున నొకరీతినున్న గ్రంథములే మిక్కిలి విలువగలవి యని విమర్శకులకుఁ దెలిసిన విషయమే.

ఈ గ్రంథ మిట్లు పూర్ణముగ క్రీ. శ. 1908 నాఁటికి ముద్రింపఁబడినను దొలుత దీని ముద్రణమును ప్రారంభించిన మహనీయులు శ్రీ మామిలా కందుకూరి శ్రీశైలవీరభద్రప్రసాదరావుగారు. వీరు క్రీ శ. 1897 లో "శివగ్రంథముక్తావళి" అనుపేర నొక పత్రికను నేలూరిని నెలకొల్పి యందు శైవగ్రంథములు ముద్రించుటకుఁ బూనుకొని పండితారాధ్యచరిత్ర వచనసంగ్రహమును బంగ్రెండుపుటలు ముద్రించిరి. కాని గ్రంథముద్రణము పూర్తిగఁ గొనసాఁగలేదు. అంతలో బసవపురాణమును ముద్రింపవలసి వచ్చుటచే దీని నాఁపి యాగ్రంథమును బూర్తిగ ముద్రించిరి. ఆంధ్రగ్రంథమాలయందు బసవపురాణము ప్రకటింపఁబడక పూర్వము ముప్పదేండ్లక్రిందట నా గ్రంథమును ముద్రించి కీర్తిగాంచినది వీరే.*

పండితారాధ్యచరిత్రమున చతుర్థప్రకరణమగు మహిమప్రకరణమున 'గణసహస్రమాలిక' కలదు. ఇది శైవులకుఁ బారాయణగ్రంథము. ఈ మాలిక యత్యంతమహిమాన్వితమైనది. సోమనాథుఁడే గ్రంథాంతమునఁ బ్రత్యేకముగ నీగణసహస్రమాలికఁగూర్చి యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు

> "అరయ నీకృతి సార్థమగు చతుర్థప్ర
> కరణమధ్యమున సంకలితమై వెలుఁగు
> నవ్యగణసహస్రనామ స్తవంబు
> భవ్యంబు పఠియించుఫలకాంక్షులకును
> నైహికాముష్మికాద్యఖిలసంపత్స
> మాహితాభీష్టసౌఖ్యము లొందు ననినఁ
> బ్రమథరుద్రాది పురాతననూత
> నమహాగణాభివర్ణనము లోకముల."

ఈ సహస్రగణమాలిక గ్రంథమునుండి వేఱుచేయఁబడి ప్రత్యేకముగ క్రీ. శ. 1894 వ సంవత్సరమున 'కోటప్పరగడ' అను గ్రంథమున

* చూ. క్రొత్తబసవపురాణపీఠిక. పుట. 128.

ఏలూరిలో దామరాజు శివరామయ్యగారి శ్రీమత్త్రిపురసుందరీ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రితమైనది.

ఈ గ్రంథమున వాలె కోటయకవి రచితమగు యల్లమంద కోటప్ప రగడ, పాల్కురికి సోమనాథరచితమగు సోమనాథ స్తవము, సహస్రగణ మాలిక, నమశ్శివాయాష్టకము, శ్రీ దక్షిణామూర్త్యష్టకము, సోమనాథ రచితమగు సంస్కృతబసవాష్టకము, పాలకొలను బసవన్నరచిత బసవ స్తవమును గలవు.

గణసహస్రమాలికలో - చతుర్థప్రకరణమున—

"అంత నక్కడ మల్లికార్జునారాధ్యుఁ
డెంతయు రయమున నేఁగుచు నున్న"

మొదలుగా—

"పుష్పించు సంతస పురహరుకరుణ
నొప్పార నుదయించె నూర్ధ్వనేత్రములు."

అను భాగము పూర్తిగ ముద్రింపఁబడినది. పండితారాధ్యచరిత్రమునఁ దొలుత ముద్రణభాగ్యమునందిన భాగ మిదియే.

అధునాతనగ్రంథపరిష్కరణవిధానము ననుసరించి యీ గ్రంథమును సంస్కరించి ప్రకటించుటకు నిప్పటి కిరువదేఁడేండ్లక్రిందట నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు పూనుకొని మొదటి మూఁడు ప్రకరణములకును శుద్ధప్రతి వ్రాయించిరి.* కాని యప్పుడు నిప్పటివలె మహాసంగ్రామము సంభవించుటచేతను కాకితము కఱవగుటచేతను నిది పెద్ద గ్రంథ మగుటచేతను దీనిముద్రణము కొనసాఁగలేదు. పరిషత్తువారు పై రెండు ముద్రితప్రతులనే కాక కార్యస్థానమున నున్న మఱిరెండు తాళపత్త్రగ్రంథముల నాధారముగఁ జేసికొనియే శుద్ధప్రతి వ్రాయించిరి.

*చూడుఁడు-ఆనంద నామసంవత్సర కార్యనివేదనము.

వస్తుస్థితి యిట్లుండ నూతనముద్రణమున ప్రకాశకులు తాము ముద్రించునాటికి వారి కాధారభూతమైనది ముద్రితప్రతి యొకటియే యనియు, నదియు 'నడుగడుగునకు సంస్కారాపేక్షముగ నున్నదనియు, వ్రాయుట సరికాదు. వా రెట్లు వ్రాసినను పరిష్కర్తలు వారితో పాటు "అచ్చుపడిన గుజిలీప్రతినిన్నీ, కొన్ని తాటిఆకుల ప్రతులనున్ను, ప్రభుత్వప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారములోని వ్రాసుదొర కొన్నిప్రతుల పాఠములనున్ను గుర్తించి పంచిన రెండు కాగితముల సంపుటములును" అని తమ గ్రంథసామగ్రినిఁ బేర్కొని ఆ 'గుజిలీ' ప్రతివివరణమునుగాని తక్కిన తాటియాకుప్రతుల వివరణముగాని తెలుపకపోవుట మఱియు నసమంజసముగ నున్నది.

ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథముల ముద్రించునపు డుపలబ్ధమగు గ్రంథసామగ్రినంతయు సేకరించినఁగాని సమగ్రమును, సప్రమాణమును నగు పరిష్కరణవిధాన మేర్పడదు. ముద్రణాది సౌకర్యములను, సాధనసామగ్రియు నతిమాత్రముగ లభించుచున్న నేఁడును ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములో నొకటియైన సక్రమముగా లేవను సంగతి నాంధ్రభాషావాఙ్మయవిద్వాంసుల కెల్లరకుఁ గ్రొత్తకాదు. మఱియు నట్టి నూత్నపరిష్కారవిధానము ననుసరించి, గ్రంథముద్రణమున కాధారములైన ప్రతులవివరణ మందు లేకుండినచో, నా గ్రంథమునుఁ గూర్చి ప్రత్యేకపరిశ్రమచేయు భావిపరిశోధకులకు విమర్శకులగు విద్వాంసులకును నిక్కలి చిక్కులు గలిగించుననియు నంద తెఱింగినవిషయమే.

పరిష్కర్తలు తెలుపకపోయినను గ్రంథపాఠనిర్ణయములనుబట్టి చూడఁగా వారు చూచినది వరంగలు ముద్రణమేయని యీ క్రిందివాని వలనఁ దెలియునగును.

1. నూతనముద్రణము. పుట 189.

"చిన్మయానంద వశీకృతబుద్ధి
స్ఫురియింప శివుఁ జూచి చూచి క్రాలుచును"

2 ఈ పాదముతరువాత బ్రౌనుప్రతిలో—

"అలీల ప్రమథగణానందవార్ధిఁ
దేలుచు మునుఁగుచు దృఢతరభక్తి
శివుని చిత్తంబులోఁ జేర్చి వెండియును
శివుకంటె నన్యంబు దవులక యుండి."

అనే పంక్తు లున్నవి. ఇవి వ్రాఁతప్రతులలోఁగాని ప్రాఁతముద్రిత ప్రతిలోఁగాని లేవు. వీనికి సంస్కృతానువాదము లేదు.

పై పాదములు విశాఖపట్టణప్రతియం దున్నవి. (పుట 72) కాని వరంగలు ప్రతియందు లేవు.

3. నూత్నముద్రణము పుట 247.

"పాడవులుసెడి పోఁవపాంసులఁ బూర
కడు సంభ్రమంబున గణములుగదలి"

పై పాదములు కుండలీకరణముఁగావింపఁబడి యధోజ్ఞాపిక యం దిట్లున్నది.

"కుండలీకరణము చేసిన పంక్తులు వ్రాఁతప్రతులలో లేవు. అచ్చు ప్రతిలో ఉన్నవి."

పై పంక్తులు వరంగలుముద్రణముననె కాని విశాఖపట్టణముద్రణమున లేవు. పుట 92. పై వానినిబట్టి పరిష్కర్తలు వరంగలుప్రతినే యుపయోగించిరనుట స్పష్టము.

ఉదాహరణప్రాయముగ పై విషయములఁ జూపించితినిగాని, ఇట్టి వ్యత్యాసములు గ్రంథమునఁ జాలఁగలవు. జాగ్రత్తగఁ బరిశీలించినచో విశాఖపట్టణపుఁ బ్రతి ప్రమాణపాఠనిర్ణయమున కెంతయేని తోడ్పడును. ఇందులకు రెండుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను.

నూత్నముద్రణము. పుట 331.

"పరు లెర్గుదురె భవపాశవిముక్త
గురుచరణాంభోజ సరళ సద్భక్త

గురుదయామృతరస శరధి నిమక్త
గురు గుణప్రకర సంస్మరణానుషక్త
గురు నిరంతరవర చరణానురక్త
గురు పరతంత్ర నిర్భరగుణోద్యక్త
గురుకార్య చిరధురంధర కళాయుక్త
గురు మనోజ్ఞాంచిత చరిత ప్రసక్త
గురువరమహిమాను గుణగురు భక్త
యంచు భక్తానీక మచ్చెరువంది
యంచిత ప్రీతి మల్కాడఁ గీర్తింప*

విశాఖపట్టణపుఁ బ్రతియం దీభాగ మిట్లున్నది.

పరు లెఱ్గదురె భవపాశవిముక్తి
గురు చరణాంభోజ సరళ సద్భక్తి
గురుదయామృత రసశరధి నిమక్తి
గురుగుణప్రకర సంస్మరణానురక్తి
గురునిరంతర చరణానురక్తి
గురువిముఖ పదార్థ విరస విరక్తి
గురుపరతంత్ర నిర్భరగుణోద్యుక్తి
గురుకార్య చిరధురంధర కళాయుక్తి
గురు మనోజ్ఞాంచిత చరితప్రసక్తి
గురువర మహిమాను గుణ గురుభక్తి
అంచు భక్తానీక మచ్చెరువంది
అంచిత ప్రీతి దొల్కాడ గీర్తింప. పుట. 119.

పై పాఠములు చాలవఱకు నూత్నముద్రణముతో సరిపోవుచున్నవి. మఱియు,

౧. ఒరులెఱుంగుదె యీభవపాశముక్తి ౨. సరస 3. నిస్తరణాను ౪. ఈపాదముఁతరువాత నొకపాద మన్నిప్రతులలోను లోపించినది. ౫. మతిపోద్య ౬. దొ.

"గురువిముఖపదార్థ విరస విరక్తి"

అను పాద మీ ముద్రణమున లోపింపలేదు. ఇట్లుండ నొక పాద మన్ని ప్రతులలోను లోపించినదనుట సరికాదుకదా?

నూత్నముద్రణము రెండవభాగము 39,43 పుటలు.

"అదిగాక శివనాగమయ్యకక్షముల-మొదలు
లీలనిచ్చిన శూలి లేఁడనీయాఁడు"

అను నాలు పంక్తులును

"వలికినట్టుల జగత్ర్పత్యయదృష్ట"
మొదలు
వచ్చునాకన్నులు వచ్చుటగాక

అను నాలు పంక్తులును

వరంగలు ముద్రణమున లేవు. విశాఖపట్టణమునందున్నవి. చూ. మహిమప్రకరణము పుటలు 11,12.

"మఱియు పుట యెనుగున పరిష్కర్తలు చాల పాఠములు చూపియున్నారు. కాని యీ క్రిందివ్యత్యాసములు గమనించినచో వారు పాఠములను నసివఱచి ప్రామాణికపాఠనిర్ణయము చేయలేదని వ్యక్తమగుచున్నది. ఉదాహరణమునకై కొన్ని క్రిందఁ జూపుచున్నాఁడను.*

స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ గొన్ని చూపితిని. పాఠభేదసంస్కరణములిట్టివి చూపినకొలఁది పెక్కులు గలవు.

విశాఖపట్టణపుఁబ్రతి మూఁడు ప్రతులతో సరిచూడఁబడిన దని ముఖపత్రమునందే వ్రాయఁబడియున్నది. అందు రెండు తాళపత్రప్రతులు ప్రకటనకర్తలగు శ్రీ చింతకుంట వసపుల నాగయయోగిగారు శ్రీశైలప్రాంతమునుండి తెచ్చినవియే మూఁడవది కాగితపుఁబ్రతి. నూఱేండ్ల నాఁటిది) కీర్తిశేషులగు మానాయునగారు సంపాదించినది. అది నేఁడు విజయనగరమునఁ గలదు. కావున పైప్రతియేకైకమాత్రుకాశరణ్యము కాదు. ప్రామాణ్యమునఁ దీసిపోవునది కాదు.

* ఇచ్చటివిషయము తరువాతిపుటలోఁ జూచునది.

	నూత్నముద్రితము.	వరంగలుప్రతి.	విశాఖపట్టణముద్రణము.	పరిషత్కార్యస్థానప్రతి.
పుట.*	1. విషయప్రతాపు / నిర్విషయకలాపు	విషమప్రతాపు	విషమప్రతాపు	విషమప్రతాపు
	155. వీఁడు వోహరుఁడన విశ్వభరిత్రి. వేఁడికంటనుఁజూడు విశ్వప్రతాపి.	విషమప్రతాపి	విషమప్రతాపి	విషమప్రతాపి

పరిష్కర్తలు ముద్రితప్రతి నీ పాఠములున్నను వాని నుదాహరింపలేదు. వ్రాఁతలలో నెట్లున్నది తెలుపలేదు.

	122. వలవదా కడతాలి వర్తనలొప్పె.	కడరాలి వర్తనమొప్పె	కడరాలి వర్తనయొప్పె	కడరాలి వర్తనయొప్పె

'కడరాలి' పాఠము వరంగలుప్రతియం దున్నను చూపలేదు. ఈ శబ్దము కడరాలుగా శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రభాషానిఘంటు గ్రహించినది. చూ. రెండవ సంపుటము పుట. 60.

* గ్రంథమునకు ద్విపదలలో సంఖ్యలు లేవు కావున పొరటలనే యుదాహరించితిని.

పైని వివరించిన మూఁడు ప్రాఁతప్రతులయందును, పరిష్కృతులందును, విశాఖపట్టణముద్రణమునందును నారాధ్యచరిత్రములోని విషయములను దెలుపు నొక సంగ్రహావచనభాగము కలదు. వరంగలు ప్రతిలో లేదు ప్రథమమునఁ బండితారాధ్యచరిత్రను ముద్రించునాఁటికి వారికి లభ్యమైన ప్రతియందిది కలదనుటకు వారు ప్రకటించిన వచనగ్రంథమే సాక్షి. ఈవచనము ముద్రించినతరువాతనే శ్రీ గురుమూర్తినూర్జిత పుణ్యకీర్తి యిత్యాదిగా గ్రంథమునుఁ బ్రారంభించిరి. ఈవచన గ్రంథము కేవల విషయసూచికారూపమే యైనను నిందొక ముఖ్యవిషయముఁ దెలుపఁబడినది. అది గ్రంథమునఁగల ద్విపదసంఖ్యానము ఏ యే ప్రకరణమున నెన్నెన్ని ద్విపదలుగలవో స్పష్టముగ నందు తెలుపఁబడియున్నది. గ్రంథపరిష్కరణసమయమున నొక్కొక ప్రతిలో కొన్ని పంక్తులు హెచ్చుగానుండి వేఱొక కొన్నింటిలో నవి లేనప్పుడవి ప్రామాణికముగ మన మంగీకరించు గ్రంథమునఁ జేర్పవలయునా లేదా యను విషయము విచారణముచేయుట కెంతయేననుకూలించును. పరిష్కర్తలాధారముగఁ గొన్న బ్రౌనుదొరవారి సంపుటములను నిది గలదు. ఆ కాలపుతాళపత్రప్రతులయం దిది కలదు.

పరిశోధకుల యుపయోగార్థ మందులవిషయముల నీ క్రింద
పొందుపఱచుచున్నాము.

ప్రకరణము.	పేరు.	ద్విపద సంఖ్య.
ప్రథమ ప్రకరణము	దీక్షా ప్రకరణము	2000
ద్వితీయ ,,	పురాతన ,,	2720
తృతీయ ,,	వాద ,,	2021
చతుర్థ ,,	మహిమ ,,	2120
పంచమ ,,	పర్వత ,,	3050
		11911

పరిష్కర్తలు కుండలీకరణముగావించి పుటయడుగున నాయా భాగములఁగూర్చి వ్రాసిన వ్రాఁతలు పైవిషయమునుఁగూడ నొకయా

ధారముగఁ గొని చర్చించినచో గ్రంథమింకను నెంతయేని గుణవత్తమముగఁ గొనసాగియుండును. గ్రంథమునఁగూర్చిన యిట్టి ముఖ్యవిషయము వ్రాయ దెచ్చుటను దడవియుండలేదు. ప్రకాశకులు విజ్ఞప్తిలోఁ బ్రాఁతముద్రితప్రతినిఁగూర్చి చెప్పినట్లే ముద్రణమును నడుగడుగునకును సంస్కారాపేక్షముగానే యున్నది.

ఈగ్రంథమునకు 348 పుటలుగల పెద్ద యుపోద్ఘాతము కలదు. అందుల పదునేను విషయముల విమర్శింపఁబూనినచో యంతకంటె రొుక పెద్ద గ్రంథమగును. అయినను క్రమముగ విమర్శింతును. ఉపోద్ఘాతమున తొలివిషయము సోమనాథుని నివాసస్థానమీమాంసకే విమర్శింపఁబడినది.* తక్కిన విషయములుగూడ విమర్శార్హములే. పండితునిఁగూర్చియు నారాధ్యచరిత్రమునుఁగూర్చియు వ్రాయఁదగిన యపూర్వవిషయములెన్నియేని విడువఁబడినవి. కొన్నిపట్టుల పరిష్కర్తల వ్రాఁతలెట్లు ప్రమాణముగాఁ గొనవలయునో తెలియుటలేదు. ఒకపట్టు చూపి విరమించెదను. ఉపోద్ఘాతముపుట 67.

"శివలెంకమంచణ్ణనుగురించి సోమనాథుఁడు బసవపురాణములో స్మరించనేలేదు." శివలెంకమంచణ్ణకథ బసవపురాణము సప్తమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడినది. చూ. పుట 197-198 (శివలెంకమంచయ్యకథ) శివలెంకమంచన్న మంచయ్య పేరు లొకవ్యక్తివియేగాని వేఱుగావు. బసవపురాణమునను, పండితారాధ్యచరిత్రమునను రెండు విధములుగను నీతని పేరులు సోమనాథుఁడు వాడియున్నాడు. పండితారాధ్యచరిత్రమున సహస్రగణమాలికలో శివలెంకమంచణ్ణను సోమనాథుఁడు చేర్చినాఁడని వ్రాసిన పరిష్కర్తలు గ్రంథమున 'శివలెంకమంచయ్య'అని యానామము నిచ్చినపుడు మంచణ్ణ మంచయ్య రెండు పేరు లొకరివియే యని వారంగీకరించినట్లేగదా! అప్పుడు బసవపురాణమున శివలెంకమంచన్నను స్మరింపనేలేదనువాక్య మెట్లు ప్రమాణమగునో ?

---

* చూ. విభూతి.

కవిరాజు

మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి.

శ్లో. యాసాం భాసురభావజాతమజని గ్రైవేయకం భారతీ
దేవ్యా నవ్యమఖండమప్రతినిధి స్వర్ణప్రభాబంధురం
కర్ణాటాంధ్రసుపర్వవాఙ్మయకళాకేళీధురాణాం ముదా
శ్రీనాథోజ్జ్వలసాధునిర్మలగిరాం కుర్మస్తరామంజలిమ్.

శా. ఈక్షోణి న్నినుఁ బోలుసత్కవులు లేరీనేటికాలంబునన్
దాక్షారామచళుక్యభీమవరగంధర్వాప్సరోభామినీ
వక్షోజద్వయగంధసారఘుసృణద్వైరాజ్యభారంబు న
ధ్యక్షించుం గవిసార్వభౌమ ! భవదీయప్రౌఢసాహిత్యముల్.

"శ్రీనాథుఁడు."

సీ. అభివాదములు మారయామాత్యతనుజాత !
యాంధ్రభాషానైషధాబ్జజాత !
కైమోడ్పు చంద్రశేఖరపదార్చనచణ !
యఖిలపురాణవిద్యాప్రవీణ !
వందనంబు లజిహ్మవర్ణితాత్మస్వాంత !
యధ్వర్యువేదశాఖాధిగంత !
ప్రణతు లభ్యర్హితాపస్తంబసత్సూత్ర !
బ్రహ్మవిజ్ఞానసేవాపవిత్ర !

యేటికోళులు పాకనాటింటివాఁడ !
యొరిగె ధారాళకవితాప్రయోగకుశల !
జోత లాంధ్రీసతీశిరస్న్యస్తరత్న !
నతిసహస్రము నీకు శ్రీనాథసుకవి !

శా. శిష్టాచారుని నన్నపండితగభస్తిం గొల్చి, తద్భారతో
చ్ఛిష్టంబైన తెలుంగుసూక్తి కౌకరక్తిం గూర్చి చన్నట్టివా

క్రష్టం దిక్కన త్రొక్కి, మెట్టినవచస్సంతానసంతానమున్
దుష్టిం దెల్పి భవత్సరస్వతి రసాబ్ధు ల్నించె సంద్రమ్మునన్.

సీ. అద్దంకి కొండవీ డాదిగాఁ గలధాత్రి
రెడ్డిరాజులు వెలారించునాఁడు
విద్యానగరరాజవీథులఁ గర్ణాట
విభురాజ్యరమ తాండవించునాఁడు
రేచెర్ల నృపతిభూరిప్రాభవముతోడ
రాచకొండకు దీప్తి దోఁచునాఁడు
గజపతిక్ష్మాపతిగ్రామణుల్ కటకరా
జ్యశ్రీకి జోహారు సలుపునాఁడు
నవనిధులు పండు పసిఁడిపల్నాటిసీమ
వీరచరితరసం బూట లూరునాఁడు
పుట్టువుం గన్న శ్రీనాథభట్టమౌళి!
ధన్యుఁడవుగావె సుకవిమూర్ధన్యులందు.

సీ. శ్రుతిపురాణైతిహ్యకృతచింతనాపచే
లిమ మైననీవివేకమున కెరఁగి
బ్రాహ్మీకృపారసప్రసరప్రభూతమై
యలరు నీవిద్వన్మహత్తఁ బొగడి
కమనీయకావ్య సంఘటనాపటిష్ఠమై
తనరు నీరసలుబ్ధతను గణించి
డిండిమభట్టారపాండితీ ప్రతిభటో
ద్భట మైననీశాస్త్రపటుతఁ దెలచి
కాశికాఖండ నైషధగ్రంథరచన
శుభవిధాస్ఫూర్తిఁ జబ్బన చూఱలాడి
నీమహీయఃప్రభావమ్ము నెమ్మి నెంచి
యంజలి ఘటింతు సకలవిద్యాసనాథ!

మహితకనకాభిషేక సమ్మానమాన్య !
ధన్యుఁడవుగా వె నీజీవితప్రబంధ
చరమభాగమునం దొక్క విరసఘట్ట
మెట్టులో దైవికముగఁ గన్పట్టెఁ గాని.

శా. వేరీ నీసరివారు పండితులు వాగ్వాదహేరాళతా
ధౌరంధర్యము నీక తక్కనది శాస్త్రప్రౌఢిమన్ * గౌడభ
ట్టారుం గెల్చిన విద్వదగ్ర్య నిను నుట్టంకించి మెల్పుఁ గై
వారంపుం జెయి మోడ్చి మ్రొక్కెద నురుప్రజ్ఞావిశేషోదయా !

శా. శ్రీహర్షుండు మహాకవీంద్రుఁడు మనీషిబ్రహ్మ చింతామణీ
మాహాత్మ్యాధిగతాఖిలార్థచయ సంభావ్యానుభావుండు "హే
మా హేమ్నీ"యన మించి నైషధ మసామాన్యక్రియన్ సంస్కృత
వ్యాహారంబునఁ గూర్పఁగాఁ దెలుఁగుసేయ న్నీక చెల్లెంగదే ?

శా. నీశాస్త్రప్రథమానపాండితి సమున్నిద్రంబుగా, నీకృతి
శ్రీశృంగారకళాభిపోషణము మూరింబో, నయఃపిండమున్
'గాశీఖండము' తెల్గుబాసఁ గలకండంబట్లు జోడించి నీ
వైశారద్యము వెల్లడించితి కవిస్వామీ ! నమోవాకముల్.

శా. ఆపోశానము గొన్నవాఁడవు సమస్తాంధ్రమ్ము, తర్కాది వి
ద్యాపాణింధమపాండితీపటుతరోద్యచ్ఛక్తి నీసొమ్ము; భా
షాపుంభావకవీంద్ర ! యీగతి గరిష్ఠం బైన నీజీవిత
శ్రీ పాథేయము తృప్తచిత్తుల నొనర్చె న్విద్వదధ్వన్యులన్.

చ. తెలుఁగున రెడ్డిరాజులకృతిత్వము కీర్తిమహత్త్వమున్ మహో
జ్జ్వలగతి నిల్పి కావ్యకవితావనితాగళసీమ స్వర్ణభూ
షలఁ గయిసేసి చక్కదము చాటిన నీదుపసిండిగంటముం
దలఁచి కృతార్థతం బొరసెద న్మహితప్రతిభానవత్కవీ !

---

* "ముద్గిమాది ష్విమనిజ్ వృగ్యః"- ముద్గిమా, ప్రౌఢిమా ఇత్యాదిషు ఇమనిచ్ మృగ్యః అన్వేషణీయః, అని వామనసూత్రవృత్తి. అయినను దీనికి సంస్కృతాంధ్రములలోఁ బ్రయోగములు పెక్కు క. నైషధము. టీక. ౧౨. స. చూ.

ఉ. వేమమహీంద్రుగాథ సుకవిత్వమునందు లగించి దేవభా
షామహితానుభావము ససంశయభంగి వెలార్చికొన్న శ్రీ
వామనభట్టబాణునకు వంకలు దిద్దెదు నీమనస్సులా
రా ! మధుమాధురీగుణభరప్రచురప్రభవిష్ణువాగ్వరా !

సీ. 'శాలివాహనసప్తశతి'కృతి గతిమాలి
　　పరిశోధకుల కంటఁ బడ దొకింత
యనుపలబ్ధం బయ్యె "నారాధ్యచరితప్ర
　　బంధంబు" కాలగర్భమున ద్రుంగి
యేచెదారమున రూ పేది పోయినదో నీ
　　రచియించిన 'మరుత్తరాట్చరిత్ర'
శ్రీనాథకృత మని చెప్పుకొంటయె కాని
　　కనరాదు 'నందనందనచరిత్ర'
యింక నెన్నిన్ని కావ్యము లెఱుకఁబడక
నసి దొఱంగెనో కాలరాక్షసునికోట;
నయిన విలపింపనేల నీయశము నిలుప
సముపలబ్ధము లైన కబ్బములె చాలు.

ఆ. శిథిలశిథిల మైన 'శివరాత్రిమాహాత్మ్య'
కృతికి ముద్రణంపుగతి నొసంగి
సాఁకినట్టి యాంధ్రసాహిత్యపరిషద
మందుఁగాత ! తావకాశిషములు.

చ. నియమనిబద్ధ వాఙ్మయవనీ పికవత్ప్రియధోరణీ ! 'ధనం
జయ విజయంబు' పంచశరశాస్త్ర విశేషమొకండు, వల్లభా
దయకృతి' నీకృతమ్ము లని తజ్జ్ఞులు వల్కిరి గాని; దీనఁ బ్ర
త్యయము జనింపకున్నది యథార్థము తెల్పు మసంశయమ్ముగన్.

గీ. పండితజగత్తునందు వెల్వడినవాని
నకుగఁ దలఁచితి సంశయితార్థములను
నోపిక వహించి తగిన ప్రత్యుత్తరముల
నభివచింపుము కరుణ విద్యాధికారి !

గీ. పరమమిత్త్రము రాయని భాస్కరార్యు[1]

పేర నేవేనికబ్బముల్ గూర్చితివొ

కలిగినం దెల్పుమయ్య! నిక్కము గణించి

సంతసింపఁగఁ జారిత్రసాంశయికులు.

క. పినవీరభద్రకవి నీ

యనుంగుశిష్యుఁ డని కొంద అందు; రయిననున్

దనకావ్యమ్ములలోఁ జే

ర్కొనఁగా లే దతఁడు దేశికునిగా నిన్నున్.

క. ఇది యొకదోషముగా నీ

హృదయమునకుఁ దట్ట దించుకే నే మన్నన్

వదలితివిగాదె నీగురు

పదపద్మారాధన ప్రపత్తిం గృతులన్.

క. ప్రతిపదమున నీకవితా

గతిముద్రలు వేసికొన్న కమనీయరసా

ద్భుతతతి "వీథీనాటక

కృతి" త్వత్కర్తృకముగాదె శ్రీనాథసుధీ!

ఉ. డిండిము కంచుఢక్కను గడిందివివాదమునం బగిల్చి యు

ద్దండతరాత్మ పాండితివిధానము చాటితి వంచు నీయశో

డిండిమరావము ల్దెసల డీకొనెఁ గాని వివాద మేది యై

యుండునొ తన్నిరూపణ మహో మయి మర్త్యుఁ జరిత్రమందునన్.

ఆ. వె. హరవిలాసకావ్యమందలి 'వీవాద'[2]

పదము దుష్ట మనుచుఁ బలుకునట్టి

---

[1] కాశికావిశ్వేశుఁగలిసె... భాస్కరుఁడు మున్నె దేవునిపాలికరిగె. (చాటువు)

[2] వినుకోపంబిడ శాంతిగై కొనుము వాగ్వివాద మింతేటికిన్. (హరవిలాసము.

[3] ఆ. ౧౯౦ ప. చూ)-ఉపసర్గస్య ఘఞ్యమనుష్యే-అను పాణినీయసూత్రముచే 'వీవాద' మనుట తప్పుగాదు.

వారి పాణినీయపాండితి గని లోన
నవ్వకొనకు కమలనాభపౌత్ర !

క. వినియోగించితి విట నీ
వును గీష్పతిపదము*నిచటిబుధు లద్దానిం
గని నవ్వెద రేమో నీ
పణినాపుత్యోక్తశాస్త్ర పాండిత్యంబున్.

క. నణలకుఁ బ్రాసం బిడి నీ
కును నిష్టావత్తి యనియె కూర్చితిఁ బైనిన్
†'త్రిణయనుని రాణివాసం'
బనుపద్యం బిచట నా కుపష్టంభక మౌ.

గీ. "ఇన్నిమదిపల్కు లాడి నీ వీయఖండ
వళిఁ బ్రయోగించి తేల పై పద్యమందుఁ

---

*నైషధము. ౪ ఆ. ౭౮ ప, చూ. ఇది పాణినీయమునకు విరుద్ధము.

కస్కాదిత్వాత్ షః ఇతికేచిత్ — కేచిదిత్యనేన స్వామిచంద్రోక్తౌ ఉదాహృతాని
తా. గీష్పతి రిత్యసాధురితి ముకుటః. అతఏవ భాష్యే గీః పతిః, గీర్ పతిః, గీర్పతిః ఇతి
రూపత్రయ మేవోదాహృతమ్. ఏతేన కస్కాదిషు పాఠకల్పన మపి నిరస్తమ్.

అమరసుధ-ఫుట్ నోటు.

† క. త్రిణయనుని రాణివాసము పణిమాదైశ్వర్య వితరణామరతరువున్,
మణికర్ణిక ముక్తివధూ మణికర్ణికఁ దలఁచుఁడపసి మానసవీథిన్. కాశీ. ౨. ౨౩.

క. ఫణిభూషణుండు... కాశీ. ౨౩.

త్రినయనశబ్దము ఋభ్వాదులలోని దగుట మూర్ధన్యఘటిత మసాధువని సం
స్కృతనిఘంటుకారులు వ్రాసిరి. మేఘదూతము ౧. ౫౨. శ్లో. లో, మల్లినాథుని
వ్యాఖ్య చూడుఁడు.

గీ. అణఁచునది... దంభముజ్జగించునది. కాశీ. ౩. ౧౯౯. ఈప్రయోగమును
బట్టి చూడ నణప్రాసము శ్రీనాథున కభిమతముగాఁ గన్పట్టును. ఏవంచ పాణినీయ
విరుద్ధముగా శ్రీనాథుఁడు త్రిణయనశబ్దము ప్రయోగించె ననుటకంటె నణప్రాస
మొప్పకొనెననుట మంచిదికాదా ?

జివర"నని నన్ను నీవు ప్రశ్నింపఁబోక
కనుఁగొనుము నీదుముద్రితగ్రంథములను.

క. ‡హేరాళము, కైవారము
ధారాళముగాఁగ సంస్కృతసమాసములం
గూరిచిన నీ నిరంకుశ
ధోరణికిన్ మ్రొక్కఁజనదె దోషజ్ఞమణీ!

మ. అపపాతమ్ముల నేవొ గైకొని భవద్వ్యాహారసంపత్తికిన్
విపరీతప్రథ తెచ్చిపెట్టిరి మహావిద్వత్తముల్ సత్కవీ!
కృపమైఁ దెల్పఁగదే యఖండయతి యెందేనిం బ్రయోగించితే?
సుపవిత్రం బగునీకవిత్వము నుపశ్లోకింతు నశ్రాంతమున్.

క. 'పలనాటివీరచరితము', వెలయించితి దేశికవిత విలసిల్లఁగ; ను
జ్జ్వలతర తావకరచనా, విలసన మందులను గొఱఁతవెట్టితి వనెదన్.

క. "అది నారచనయె కా"దని
యెదవేమో యనుము దాని కే నేమందున్
సదయులు కారు విమర్శన
విదు లిచ్చటివార లది వివేచింపు మెదన్.

సీ. * 'బిలబిలాక్షులకుఁ' 'గోహళి'శబ్దమునకు ని
ర్ధారితార్థము చెప్పరాదె సుంత

---

‡ సంస్కృతసమేతరములైన కైవారము, హేరాళము మొదలగు పదములు సంస్కృతసమాసములలోఁ గూర్చుట యితని కలవాటు. నైష. ౭. ౪౯. భీమ. ౧. ౧౦౦.

*కవిరాజుకంఠంబు గౌఁగిలించెనుగదా...బిలబిలాక్షులుతినిపోయెఁ దిలలు పెసలు (చాటువు-చూ) 'గోహళి' హాళింగోహళి సంఘటించిన క్రియన్...హరవిలాసము. ౭. ౪౦౯. చూ. శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారి పీఠిక నరయుఁడు. స్నానముచేసి ధౌతపరిధానముఁగట్టి...హర ౪. ౩౬. దీనినిగూర్చి ఆయాపత్త్రికలలో విమృష్టమైనది. స్నానము చేసి ధౌతవసనంబుధరించి. అని పాఠాంతరముగలదు. ఈపక్షమున బాధయేలేదు.

'పొగడదండ'యొ గాక 'బొగడదండ'యొ తెల్పి
కవిరాజ ! పున్నెమ్ముఁగట్టుకొనుము
'స్త్రాన'శబ్దముపట్ల పసిగ నీయాశయం
బెఱిఁగింపవే కవీశ్వరవతంస !
'కాల్పట్టణ'మది యేకడ నుండెనోగాని
పనిచెప్పెఁ జారిత్రపండితులకు
నక్కటా ! యిఁకెన్నొ 'యర్థావపుంబట్టుఁ'
దొట్టి యర్థ మెఱుకఁదోఁపకుండె
స్వప్నవీథి నెపుడొ సాక్షాత్కరించి మా
సంశయములఁ దీర్చి చనుము సుకవి !

ఉ. 'జారుఁ'డటంచు 'వైశిక విశారదుఁ'డంచును 'పట్టివచ్చి శ్రం
గారి' యటంచుఁ జాటువులఁ గాంచి రచించిరి పండితు ల్నిరా
ధారము లైన వ్రాఁతలు కథావరిశేష ! వృథా యిటుల్ నినుం
గూరిచి దూఱు టొప్ప దనుకొందును నిక్కము నూహసేసినన్.

సీ. గుత్తగాఁ గొనె ననుంగుంబావ దుగ్గన్న
నీసంప్రదాయంపునియతు లెల్ల
నడగోలుగొనెఁ గడుంగడు నీప్రయోగముల్
విప్పుచి త్తియకవి ప్రభుండు
నందిపుచ్చుకొనె నీయకలంకపదసంవి
ధానంబు కవితాపితామహుండు
పుణికిచేకొనె రసాపూర్ణమాం త్వావక
నవ్యధోరణిని తెనాలిసుకవి
మధురచిక్కణ భావ క్రమప్రవృద్ధ
రచనసమాహిత భవదీయ రమ్యకావ్య
సృష్టిసౌష్ఠవ మెందఱో శిష్టు లిటులె
రొజ్జబంతిగఁ గైకొనియుండి రిచట.

మ. [1]'పణినాపత్యము'నెట్లొ సాధువు నొనర్పం గల్గిరేకాని, యే
యనువుం జూచిన [2]'సాత్కరించు'నకు నర్థావాప్తి రాకుండ, నో
యనఘా! 'తండము' [3]సంస్కృతమ్మొ, తెనుఁగో యర్థమ్ముకాలేదు మా
యనుమానమ్ములఁ దీర్ప నెవ్వఁడో మహాత్మా! నిర్విశంకమ్ముగన్

క. అకటా! "యొకరాత్రికి" నీ
వాకచో [4]"నోరాత్రి" యనుచు నుపయోగింపం
దికమకలు పడఁగ నయ్యెను
సుకవీ! యది గ్రామ్యదోషజుష్టం బగునే?

గీ. గంటమున కడ్డ మాఁకయు నంటకుండ
నిటులె వాడితి వెన్నొ [5]"యథేచ్ఛ'తోడ

---

1 నైష. ౮. ౧౯. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు శృంగారనైషధ వ్యాఖ్యలో నీప్రయోగమును విచిత్రముగా సమర్థించిరి. మఱియు విజ్ఞులెందఱో తత్తద్విమర్శనములలో దీనిఁగూర్చి వ్రాసియే యుండిరి.

2 నైష. ౮. ౧౦౮. "సాత్కరించు" సంస్కృతప్రత్యయముపై తెలుఁగుప్రత్యయమగు నించుగాగమముచేసిన రూపమిది. దీనిని వేదమువారు "కసాత్కరించు" గాఁజేసి తమవ్యాఖ్యలోఁ జేసిన సమర్థనము చూడుఁడు. అది యంత సమంజసముగా లేదని పెద్దలయభిప్రాయము.

3 తఱిపడ్డకంకాళతండములును. కాశీ. ౩. ౧౩౮. ఈరీతిగాఁ బెక్కుచోట్ల సంస్కృతసమాసములోఁగలిపి దీనిని బ్రయోగించినాఁడు. ఇది దండశబ్దములో గతార్థమని శబ్దరత్నాకరకారులు. హేరాళకైవారములవలె సంస్కృతేతర శబ్దమని సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటుకారులు. సంస్కృతపదమనియే మఱికొందఱు వాదింతురు.

4 ఓరాత్రిం గను బెప్పవేయుక మహోద్యోగంబు వాటించి. కాశీ. ౫. ౧౮౯. ఇట 'ఒక' కుమాఱుగా 'ఓ' అని యుపయోగించెను. ఇది వ్యవహారరూపము. అహోరాత్రశబ్దభవమని కొందఱందురు.

5 హరవిలాసము చూ. యథేచ్ఛము' అనుటకు 'యథేచ్ఛ' అని ప్రయోగించెను.

వర్ణనీయము నీనిరవగ్రహత్వ
కలిత కవితావిశేష సంగ్రథనశక్తి.

మ. తెనుఁగుందేశము సర్వమున్ దిరిగి నీదివ్యప్రబంధక్రియా
ఘనతన్ రాజుల భోజులం దనిపి సత్కారంబులం గాంచినన్
గనకస్నానము లాడివచ్చిన భవత్కర్ణాటదేశాటనం
బనుమోదించెదఁ బ్రౌఢరాయలమహీయస్త్వమ్ముపాసించెదన్.

శా. సర్వజ్ఞుం డగుసింగభూమిపతియాస్థానంబునన్ శారదా
నిర్విఘ్నస్తవముం బొనర్చికొని గానీ, నీకవిత్వప్రథా
ఖర్వప్రౌఢిమ చూపవైతి వది నిర్గర్వత్వమో, లేక యం
తర్వాణీ! యది యొక్క లౌకికమొ యర్థం బౌట లే దింతయున్.

శా. ఏసింగాధిపుమెచ్చుకోలునకు నీ వీశారదాస్తోత్రమున్
వాసిం జేసి గడించితో, యతఁడు సర్వజ్ఞుం డలంకార శా
స్త్రాసక్తస్థిరచిత్తుఁ డౌఁగద మహాత్మా! నేఁటి చారిత్రిక
వ్యాసంగంబునఁ బుట్టువింతలను దెల్ప న్నీకు నూహించితిన్.

క. సర్వజ్ఞసింగభూపతు
లిద్వరు గలరఁట ద్వితీయుఁడే నీభాషా
సర్వజ్ఞతఁ గనుఁగొనెనఁట
శర్వునకే చెల్లు దీనిసత్యము నోడువన్.

క. పరికింపఁ బ్రథముఁడే నీ
సరికాలమువాఁడుగా సుచారిత్రకు లె
వ్వరొ నిష్కర్షించిరి యీ
పరిశోధనములకు నవ్వఁబా టౌదవునొకో ?

శా. శ్రీనాథాభిధ నొందినన్ శశికళాశ్లైక వైశిష్ట్యసం
ధానగ్రంథములే రచించితి శివాద్వైతీ! భవద్వైదుషీ

జ్ఞానం బన్యదురాప మద్భుతమునై సాధించె నీశానుపూ
జానైయత్యమునన్ మహాంధ్రకవితాస్వారాజ్య భాగ్యంబులన్.

సీ. విద్వదౌషధముగా వెలయు నైషధమును
సచివ సింగన్నహ స్తముల కొసఁగి
యాబాల్యసఖుఁ డైన యవచి తిప్పయ్యకు
హరవిలాస మ్మునుపహార మిచ్చి
భీమనాయకుని గాథామహత్త్వము చెప్పి
బెండపూఁడన్న మెప్పించి మించి
కాశికాఖండసత్కావ్యకన్య నొసంగి
వీరభద్రారెడ్డి వియ్య మంది
కడకు నిందఱసత్సహకార మెడలి
నిగళయుగమునకుం జిక్కి, పొగడదండ
కౌఁగిలింతలఁ బడి మొంతో వేఁగి తకట
ప్రాప్తకనకాభిషేక గౌరవ కవీంద్ర!

చ. ఒరవడివెట్టి నాంధ్రకవి యోధుల కెంతయు నీదు నీసపుం
దెఱఁగులు; పాదపాదమును నేరుపుమై నడపించుతీరు నీ
వరము; త్వదన్యుఁ డెవ్వఁడును బ్రక్రమభంగము నుజ్జగించి నీ
వెరవున వ్రాయలేఁ డని కవీ! వచియింతుఁ ద్రిశుద్ధిమొప్పుఁగన్.

సీ. సర్వంకషస్ఫార సాహిత్యసాహిత్య
నాయకుం డగు మల్లినాథబుధుఁడు
సంచితాలంకారశాస్త్ర చమత్కార
సారుండు విశ్వేశసూరివాళి
సాహిత్యచింతామణీహార మండిత
మకుటుండు పెద్దకోమటివిభుండు.

శాకుంతలాది దృశ్యప్రబంధ త్రయ
వ్యాఖ్యాత కాటయ ప్రఖ్యమంత్రి
యమరటీకా ప్రణేతయౌ యప్పలార్యుఁ
డార్య భవదీయ పాండిత్య మభినుతింపఁ
బెంపు గనినట్టి నీ మధురంపు బ్రతుకు
ధరణికంతకు నూత్న చైతన్య మొసఁగె.

శా. అత్యర్థమ్ము భజింతు నిన్నుఁ గవిరాజా ! సంస్కృతాంధ్రోక్తివై
యాత్యప్రక్రియ నీది పంచమకవిప్రాప్యంబు; భూయస్తరా
న్నతోద్దీపిత తావకీనజని మాన్యం బెల్లకాలంబు; స్వా
ర్థత్యాగీ ! తమిఁ జుఱ్ఱిలాడెదను జేతశ్శక్తి నీవాక్సుధల్.

క. వవిధాత్వర్థము చేకొనఁ
గదవే ? కనకాభిషేకగౌరవపదవీ
నదవిష్ణుబుధామోద
ప్రదకవితారాజ్య సార్వభౌమాభిఖ్యా !

చ. వినిచితి నేవొ కొన్నిటి నభిజ్ఞ విమృష్టములైనవట్టు లి
య్యెడుపునఁ, జంకదుడ్డు శరణార్థినిగా నను నెంచఁబోక సం
జనిత కృపాప్తి నీపదముజాడలఁ ద్రొక్కుచువచ్చునాదు*ద
ర్శనముగ్రహింపు మంత్రకవిరాజ విరాజిత మాళిమండనా !

---

* ఇట దర్శనమనఁగా కానుక. ఇది తెలుఁగు సంప్రదాయము. దర్శనంబిచ్చె
పెద్దానిఁగోమటిబిడ్డ...కాశీ. ౪. ౯౯. ప. చూ.

కొత్తపల్లివారి సంతర్పణ పద్యములు.

ఉ. మోదకరాసు లిక్షురసపూర్ణఘటంబులు నారికేళ రం
భాదిఫలాళి భక్తులు సమర్పణసేయఁ బ్రసాదయుక్తిమై
నాదటఁ గుడ్చి వారలఁ గృతార్థులఁజేయు కృపావిధేయు లం
బోదరు నాశ్రయింతు సుఖభుక్తి కవిఘ్న మనుగ్రహింపఁగన్.

చ. సతత పయోధిగర్భగతజాల్మనిషాదుల మ్రింగి తృప్తిపో
కతికుపితస్వభావులు భయానకమూర్తులునై పరస్పర
ప్రతిహతకాంక్షనున్న గజవారణకచ్ఛపులన్ గ్రసించి యు
ద్ధతి నమృతంబుగొన్న వినతాత్మజు నెంతు క్షుధాప్రశాంతికిన్.

మ. చలదుత్తుంగతరంగసంగతమహాసత్త్వాకులాభీలపు
ష్కలపాథోధిజలంబులట్టె యొక గ్రుక్కఁ ద్రావి వాతాపి ని
ల్వలసంబోధితు మ్రింగి త్రేఁచిన చిరప్రాగల్భ్యధౌరేయు ని
స్తులకీర్తి ప్రియు నయ్యగస్త్యముని నెంతున్ జీర్ణసంసిద్ధికిన్.

చ. గొనకొని బ్రాహ్మనార్థమునకుం దెగటార్పఁగ నేఁగునాఁడు గూ
ర్చిన బహుళాన్నముల్ నిరవశేష మొనంగ గొనెన్ విషప్లుతా
శన మమృతాపిధానగతిఁ జాలఁ దనర్చెనె వానికుక్షి న
య్యనిలజుఁ డావృకోదరుఁ డుదారత మజ్జఠరాగ్ని రేఁచెడున్.

చ. అరుదుగ శ్వేతకేతుఁడు మహాధ్వరదీక్షితుఁడై యజస్రమున్
గురిసిన యాజ్యధారల నకుంఠితతేజము వాసి ఖిన్నుఁడై
యొఱలు కృశానుప్రార్థన సముద్ధతి ఖాండవ మేర్పఁజేయు శ్రీ
ధరరథసూతు డీ వృత శతక్రతునందనుఁ డన్నసంపదల్.

శ్రీనాథునిఁగూర్చిన ప్రసంగములు.

చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

ఈ శా న సం హి త.

శ్రీనాథకవిసార్వభౌముని చరిత్రమును ఆతనికృతులను బాగుగ విమర్శించి, యనేకనూతనాంశముల నాంధ్రలోకమున కెఱుకపఱిచి, యా కవియెడలఁ దమకుఁగల కృతజ్ఞతను వెల్లడించుచు బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు 'శృంగారశ్రీనాథ' మను సద్గ్రంథమును రచించినారు. శ్రీనాథునికృతులనన్నిటిని పెక్కుతాటియాకులప్రతులతో సంప్రతించి, విశుద్ధమగు పద్ధతిని సంస్కరించి పునర్ముద్రణము గావించుటయందు వారి కాదరము మెండు. అట్లు పూనుకొని క్రీడాభిరామమును హరవిలాసమును సంస్కరించి ముద్రింపించినారు. కాశీఖండమును ముద్రింపింపనై యున్నారు.

తొలుత నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు ప్రకటించిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకు మూలమైన 'ఈశానసంహిత' లభింపమిచేఁ బాఠకులకు నాతురత గలిగినది. దాదాపు రెండు వత్సరములక్రితము శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు "మాహాత్మ్యమునకు మూలమగు ఈశానసంహిత"అని యొక వ్రాఁతప్రతిని బంపి, అద్దానిని ముద్రింపఁగోరిరి ఆ ప్రతి ముఖపత్రమున నిట్లు కలదు.

"ఈశానసంహితా"

శ్రీనాథుని శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున కిదిమూలము. దీనిఁబట్టి చూడఁగా శ్రీనాథకృతి యింకను గొంతతుదిపట్టున దొరకవలసి యున్నట్లు గుర్తింపనగును. వే. ప్ర.

ఇఁకఁ దుదిపుటయం దీప్రతికి మాతృకనుగూర్చి Restored-copy No. R 5583 T 6-3-8 Original no 5428 అనికలదు.‡

---

‡మద్రాసు దొరతనమువారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందలి గ్రంథమునకిది పుత్త్రిక గాన నీసంఖ్యాదిక మాపట్టికలోనిది.

నేటి విమర్శకులలో నగ్రగణ్యులగు వారివాక్యములను బురస్కరించుకొనియే పరిషత్పత్రికలో నీ 'ఈశానసంహిత' అను సంస్కృత గ్రంథమును ముద్రించినారము.* పిదప బ్రహ్మశ్రీ కజ్జి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారు ముద్రితమైన యీసంహితకును మాహాత్మ్యమునకును గల తారతమ్యములను బరిశీలించుచు నొకవ్యాసము పరిషత్పత్రికయందే ప్రకటించియున్నారు. †అందు వారు శ్రీనాథుని శివరాత్రిమాహాత్మ్యము నాధారముగాఁజేసికొని యర్వాచీను లెవరో యీసంహితను గూర్చియుండిరనితమ యభిప్రాయమును వెల్లడించియున్నారు.

సాధారణముగా శ్రీనాథుఁడు రచించిన ప్రబంధములకు మూలములు ప్రాచీనపురాణములుగాని కావ్యములుగాని అయి తీరునను నిర్ణయముతో నేను చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందలి ఈశానసంహితను జూచితిని. ఆగ్రంథ మీస్థితిలోనున్నది.

౧. అరటావుసైజు పీఁచుకాగితములపై నిరుప్రక్కల వ్రాయఁబడినది.

౨ మిక్కిలి శిథిలముగ నున్నది. నడుమఁ బుటలుకొన్ని క్రిమిదష్టములు. వ్రాఁతతీరు బాగుగనున్నది.

3. తొలుత బ్రహ్మోత్తరఖండమునందు మొదటినుండి యిరువది రెండధ్యాయములవఱకుఁ గ్రమముగనున్నది. ఈ భాగము నాగరలిపిలో ముద్రితమైన స్కాందార్గతబ్రహ్మోత్తరఖండముతో సరిపడునది. ఆ వ్రాఁతప్రతియందే అట్టలనడుమ 'ఈశానసంహిత'యని నామమిడిన ఈ మూఁడధ్యాయముల గ్రంథము వేఱుగ నుంచఁబడినది.

బ్రహ్మోత్తరఖండ మెట్టి కాగితములపై వ్రాయఁబడియున్నదో యీ మూఁడధ్యాయములు నట్టికాగితముల పైననే వ్రాయఁబడియున్నవి. వ్రాయసగాఁడుకూడ నొక్కఁడే. వ్రాఁతకుపయోగించిన సిరాయును నొక్కటే. ఇఁకఁ దొలుతటిది 70 వ యధ్యాయము. రెండవది

---

* చూ. పరిషత్పత్రిక. సం. ౨౯. సం. ౪.

† చూ. పరిషత్పత్రిక. సం. ౩౦. సం. ౨. ౩.

24 వ యధ్యాయము. మూఁడవది 73 వ యధ్యాయము. ఈ యధ్యాయము వ్రాసిన కాగితములమీఁద "బ్రహ్మోత్తరఖండము 20-బ్రహ్మోత్తరఖండము 23-"అను శీర్షకములు కలవు. 24 వ అధ్యాయము వ్రాసిన కాగితములమీఁద "ఈశానసంహిత"అను శీర్షకము గలదు. 70 వ అధ్యాయమున శివరాత్రివ్రతవిధానము, ఫలము మున్నగునవియును, 24 వ అధ్యాయమున సుకుమారుని చరిత్రమును, 73 వ అధ్యాయమున శివదూత యమదూతల సంవాదమును నీ సందర్భితగ్రంథమునందలివిషయములు. దీనినిబట్టిచూడ బ్రహ్మోత్తరఖండము 70 అధ్యాయములకు మించినదియై యుండవలయును. ముద్రితమైన బ్రహ్మోత్తరఖండము 22 వ అధ్యాయములు కలదియేగాని తాళపత్రప్రతులలో 44 అధ్యాయములవఱకుఁ గల భాగము పరిమత్తునఁ గలదు. పోనీ, సుకుమారచరిత్రము బ్రహ్మోత్తరఖండమునందలి 24 వ అధ్యాయమే యనుకొందమన్నఁ దాళపత్రప్రతిని బరికింప నందలి 24 వ అధ్యాయమందలి విషయమును, నీయధ్యాయమందలి విషయమును వేఱువేఱుగఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఇఁక ఈశానసంహిత యను సంహిత ప్రత్యేకముగనుండెఁ యందలి 24 వ అధ్యాయము ఈ సుకుమారచరితమై యుండవలయును. ఇట్టి యూహకు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందలి శిథిలమైన యీ కాగితములే నిదర్శనములని తలంచుచున్నాఁడను.

కథ సరిపడుచున్నదని యూహించి కాఁబోలు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పై 3 అధ్యాయములకు ఈశానసంహిత యను నామమిడినారు. స్కాందాంతర్గత షట్సంహితలలో 'శంకరసంహిత'అను సంహిత ఈ యీశానసంహిత యగునేమో పరికింపవలసియున్నది. కావున విమర్శకులు శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకు మూలమయిన ఈశానసంహిత ముద్రితమైన యీమూఁడధ్యాయము లేయని భావించితృప్తినందక స్కాందసంహితల బాగుగఁ బరిశీలించి యేనాఁటికైన సమగ్రమైన యీశానసంహిత నరసెదరు గాక యని ప్రార్థించుచున్నాఁడను.

సర్వజ్ఞసింగభూపాలుడు.

శ్రీ నాథునిచే సందర్శింపఁబడిన యీసర్వజ్ఞ సింగభూపాలుని నిర్ణయమును గూర్చియు నాతనికాలనిర్ణయమును గూర్చియు శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు శృంగారశ్రీనాథమున విపులముగఁ జర్చించి తమ యభిప్రాయమును విశదముగ వెల్లడించియున్నారు. కాని, యీ నిర్ణయ ప్రసంగమునఁ బూర్వోత్తరగ్రంథవిరోధము గాన్పించుచున్నది. ఆ సంవిధాన మిట్లున్నది.

"భోగినీదండకమున సీమంతినీమానసారామవాటీవసంతున్, వసంతావనీనాథసంసేవితాంచత్పదాంభోజు రావుసింగక్షమానాథుపౌత్త్రున్ సర్వజ్ఞసింగోర్వరాధ్యక్షు..." అని కలదు. రేచర్ల వారి వంశచరిత్రలందు ఈ సర్వజ్ఞసింగభూపాలుఁడు సరిగా గుర్తింపఁబడుచున్నాఁడు. ఈతఁడే శ్రీ నాథునిచే దర్శింపఁబడినవాఁడు. షష్ఠప్రకరణమం దీవిషయము విపులముగఁ జర్చింపఁబడును" అని శృంగార శ్రీనాథము ప్రథమప్రకరణము 41 వ పుటలో వ్రాసియున్నారు. ఈవాక్యముల ధోరణినిబట్టిచూడ, ప్రథమప్రకరణము రచియించునాఁటికే శ్రీ నాథునిచేఁ జూడఁబడిన సర్వజ్ఞసింగభూపాలునిఁ గూర్చిన నిర్ణయము వారి మనమున స్థిరపడినట్లు తోఁచుచున్నదిగదా !

వారే తృతీయప్రకరణమున 72 వ పుటలో పెదకోమటి వేమ భూపాలునిఁ గూర్చి ముచ్చటించుచు నీక్రింది వాక్యములను బొందుపఱిచినారు. "రాచకొండ రాజధానిగా రాజ్యమేలిన వెలమరాజులకును కొండవీటి రెడ్డిరాజులకును ప్రబలవిరోధమని ముందే చెప్పితిని. వారొండొరులను మీఱి కీర్తి ప్రతాపయశస్సుల నార్జింపయత్నించుచుండిరి. రాచకొండ వెలమరాజు సర్వజ్ఞబిరుదమందఁగా, కొండవీటి రెడ్డిరాజు సర్వజ్ఞచక్రవర్తి బిరుదమందెను. వారు రసార్ణవసుధాకరాదిగ్రంథకర్తలైరి. వీరు వసంతరాజీయ సాహిత్యచింతామణ్యాది గ్రంథకర్తలైరి. వారు సంగీతసాహిత్యచతురులు. వీరు సంగీతసాహిత్యచతురులు. వారు కృతిపతు

లు. వీరు కృతికర్తలు. వారు బహుపండితుల నాదరించిరి. వీరు బహు పండితుల నాదరించిరి."

ఇట శాస్త్రిగారి మతమున వేమభూపాలునకు సింగభూపాలునకు సర్వవిధముల సామ్యము కుదిరినది. రసార్ణవసుధాకరకర్తకు సర్వజ్ఞబిరుద మున్నట్లు స్థిరపడినది. కోమటి వేముఁడు, తన సమయమునకే వెలమ రాజులకు సర్వజ్ఞబిరుదము కలుగుటచేఁ దాను సర్వజ్ఞచక్రవర్తి బిరుదము నందినాఁడని చెప్పు నపుడాతని సమకాలికుఁడగు సింగభూపాలుఁడు సర్వజ్ఞ బిరుదాంచితుఁడని శ్రీ శాస్త్రిగారును నొప్పుకొనినట్లే యయినది. కాని షష్ఠప్రకరణమున "ఈసింగభూపతికి సర్వజ్ఞబిరుదము కానరాదు. రసార్ణవసుధాకరమున లేదు. చమత్కారచంద్రికలో లేదు. అమరవ్యాఖ్యలో లేదు. ప్రాఁతవ్రాఁతలలో నెక్కడను లేదు.....మాఁది పరిశోధనల వలనఁ దేలినసారాంశమిది. రసార్ణవసుధాకరకర్త సింగభూపతియు శ్రీనాథానులచే దర్శింపఁబడిన సింగభూపతియు భిన్నులు. మొదటివానికి సర్వజ్ఞబిరుదము లేదు. వా రిరువురును తాతామనుమలు. తాత,శక. 1320 ప్రాంతమునను, మనుమఁడు శక. 1370 ప్రాంతమున నున్నవార గుదురు'' అని సిద్ధాంతముఁను దేల్చియున్నారు. వేమభూపాలుని సమయమునకు మనుమఁడగు సింగభూపాలుఁడు లేనట్లు వారు నిశ్చయించియే యున్నారుగదా. ఆతని సమయమునమున్న సింగభూపాలుఁడు, రసార్ణవసుధాకరకర్తయగు సింగభూపాలుఁడే. ఆతనికి సర్వజ్ఞబిరుదము కలదని తృతీయప్రకరణమునను, లేదని షష్ఠప్రకరణమునను పైవ్రాఁతలలోఁ దెలిపినట్లయినది.

చమత్కార చంద్రికలో లేదనుటయు, అమరవ్యాఖ్యలో లేదనుటయు సాహసమాత్రమే. ఆరెంను గ్రంథములలో రసార్ణవసుధాకరకర్తకు సర్వజ్ఞబిరుదమున్నట్లు వెనుక నేను దెలిపియే యున్నాను.*

---

*చూ. పరిషత్పత్రిక. సం. ౩౦. సంచిక ౨. ౩.

వేమభూపాలుఁడు జీవించియున్న సమయమున రసార్ణవసుధాకర కర్త లేఁడనుటకుఁ దగిన శాసనాద్యాధారము లేదు. రసార్ణవసుధాకరము నందలి యీక్రింది శ్లోకము,

"అథ శ్రీసింగభూపాలో దీర్ఘాయు ర్వసుధామిమాం
నిజాంసపీఠే నిర్వ్యాజంకురుతే సుప్రతిష్ఠితామ్."

తత్కర్త యానాఁటికి జీవించియున్నాఁడనియే తెలుపునదియై యున్నది. కావునఁ బూర్వోత్తరవిరుద్ధములయిన శ్రీశాస్త్రిగారివ్రాఁతల ననుసరించి రసార్ణవసుధాకరకర్తకు సర్వజ్ఞబిరుదము లేదని, శ్రీనాథు నిచే సందర్శింపఁబడిన యాతఁడు మనుమఁడేయని నిర్ణయింపక, రసార్ణ వసుధాకరకర్తయగు సింగభూపాలునకు సర్వజ్ఞబిరుదమున్నట్లు తెలియు చున్నది గాన శాసనాదులింకను బరిశీలించి తాత సింగభూపతినే శ్రీనా థుఁడు దర్శించి యుండెనని నిర్ణయించుటకుఁ దగిన పరిశోధనలు గావిం చెదరుగాత మని పాఠకులకు సవినయముగ నివేదించుకొనుచున్నాఁడను.

ఏకశిలానగరము.

ఏకశిలానగర మన 'ఓరుగల్లా' 'ఒంటిమిట్ట'యా యని చిరకాలము క్రిందట కీ. శే. వావిలకొలను సుబ్బారావుగారికిని, కీ. శే. జయంతి రామ య్యపంతులుగారికిని వాదోపవాదములు జరిగినవి. సిద్ధాంతములు స్థిర పడినవి. ప్రసిద్ధులైన విమర్శకు లందఱు తమతమ యభిప్రాయములను వెలువఱిచిరి. ఏకశిలానగర మన ఓరుగల్లే యనుసిద్ధాంతము బహుపం డితసమ్మతమై స్థిరపడినది. చరిత్ర పరిశోధకులకు నాఁటికి నేఁటికి ఓరు గల్లనుటకే యాధారము లెక్కుడుగఁ గానవచ్చుచున్నవి.

ఇట్లుండ నీనడుమ 'శ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రి'గారి సన్మాన సంపుటములో బ్రహ్మశ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు 'రాయలసీమ కవులు'అను వ్యాసమును బ్రకటించియున్నారు * అందు పోతన్న నొంటి మిట్టనివాసినిగా స్థిరపఱిచినారు. కాని యీ వాదోపక్రమము నాఁటికి

* చూ. సన్మానసంపుటము. రాయలసీమకవులు. పుట ౧౯౩-౧౯౫.

వెలువడని కొన్ని గ్రంథములు తరువాత వెలువడియుండుటచే నీవిషయ మునఁ గొంత వ్రాయఁ బ్రసక్తి గలిగి యుపక్రమించుచున్నాఁడను.

కీ. శే. కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు పై యుభయులవాదము లను బాగుగ విమర్శించి ఏకశిలానగర మోరుగల్లే యని సిద్ధాంతీకరిం చుచుఁ బదిప్రమాణములను దెలిపియున్నారు.† అం దయిదవ ప్రమా ణము క్రీడాభిరామమున ఏకశిలానగర మోరుగ ల్లని పద్యముల ముద్రి తమైయుండుట. ఈ కావ్యము శ్రీనాథకృతమో లేక పరిష్కృతమో యయి యుండుటచే నీ ప్రసంగమున నా పద్యముల నుదాహరించు చున్నాఁడను.

ఉ. మంచన వింటివో వినవొ మన్మథుఁ డేకశిలాపురంబులోఁ
జంచలనేత్రలం బతుల శయ్యలపై రతికేళి రాత్రి పో
రించి ప్రభాతకాలము పరిస్ఫుటమైనను ధర్మదార వ
ట్టించుచు నున్నవాఁ డదె కుటీగతకుక్కుటకంఠనాళమున్.

క్రీడా. పుట. 18. (ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచేఁ బరిష్కృతము.)

శా. ఓరుంగంటిపురంబు సౌధములపై నొప్పారెడిన్ జూచితే
యీరెండల్ మణిహేమకుంభములతో నేకాంతముల్ సేయుచున్
స్వారాజప్రమదాఘన స్తనభరస్థానంబులం బాసి కా
శ్మీరక్షోదము ప్రాణవల్లభదృఢాశ్లేషంబునన్ రాలె నాన్.

క్రీడా. పుట. 20.

పై రెండుపద్యములు గలిసి ఏకశిలానగర మోరుగల్లే యని స్థిర పఱుచునవియేగదా? మఱియు నీ వాదము బయలుదేఱునాఁటికి ముద్రి తము గాక, తరువాతఁ బరిషత్తుచేఁ బ్రకటింపఁబడిన సింహాసనద్వాత్రిం శిక (కొఱవి గోపరాజకవి ప్రణీతము) యందును నీ సిద్ధాంతము స్థిరిక

† చూ. లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి. 'ఏకశిలానగర మోరుగల్లే' అను వ్యాసము. పుట ౭౩-౭౪.

రింపఁబడినది. ఇంతియగాక గోదావరీనదికి 'గంగ' యనుపే రానాఁటికి వాడుకలో నున్నట్లు గూడ నాకవినోటనే వెలువడినది. చూడుఁ డా పద్యములు.

ఉ. ఆ కడ నీతిశాస్త్రవిదుఁడై గురు వీడ్కొని యేఁగె
గాకి తమూాలశక్తి గనిగా నొనరించిన పైఁడిచట్టు నా
నేకశిలాభిధానమున నెన్నిక కెక్కె ధరిత్రిలోన నే
పోకలఁ బోనియట్టి సిరిపుట్టినయింటికి నోరుఁగంటికిన్.

సిం. ద్వా. ౮. ఆ. ౧౯౬ ప

ప్రామాణికకవిశిఖామణి యగు నీ గోపరాజకవియు నించుమించు శ్రీనాథుని కాలమువాఁడు బహువిశేషజ్ఞుఁడైన యీతఁడు యేకశిలానగర మోరుగల్లే యని విస్పష్టముగఁ దెలిపియున్నాఁడుగదా? మఱియు

"క. అతఁడు త్ర్యంబకశిఖరో
ద్భూతను విఖ్యాతఁ బరమపూతఁ ద్రిలోకీ
మాత మహాపాతకసం
ఘాత విఘాతానుయాతఁ గనియెన్ గంగన్."

సిం. ద్వా. ౮. ఆ. ౧౬౦. ప.

ఇట్లీతఁడు గోదావరిని గంగ యని పేర్కొనినాఁడు. త్ర్యంబకశిఖరోద్భూతయు, ఓరుఁగంటిసమీపమున నున్న 'గంగ' గోదావరి యనుటలో సంశయింప నక్కఱ లేదుగదా?

ఇట్లు ప్రాచీనులు నర్వాచీనులు నగు కవిశేఖరులు నానాఁటిప్రసిద్ధినిఁబట్టి ఏకశిలానగర మోరుగల్లని నిర్ధారితముగఁ జాటుచుండ, శాసనాద్యాధారములు వేనోళ్ల నీసిద్ధాంతమును స్థిరీకరించుచుండ, వాదోపవాదములు ముగిసియుండ, తిరిగి 'ఒంటిమిట్ట' యనుట యెట్టులో పాతకు లర సిదరుగాక యని ప్రార్థన.

ఆంధ్ర సాహిత్య

పరిషత్ పత్రిక

31 వ సంపుటము